

Aino Heikkilä, Karina Jutila

Aluepolitiikasta elinvoimapolitiikkaan

Selvitys suomalaisten aluekehittämistä
koskevista näkemyksistä

Sisältö

Taustaselvityksen lähtökohdat	3
Yhteenveto kyselytutkimuksen tuloksista	5
Kaupunkiseutujen ja pienempien paikkakuntien Suomi	7
Maan eri osien kehittämistä halutaan jatkaa	10
Valtiolta odotetaan vastuunottoa	13
Julkiset palvelut ja liikenneinfrastruktuuri keinojen kärjessä	15
Tulkintoja tutkimuksista ja julkisesta keskustelusta: huolia, nostalgiaa ja yhteistä vastuuta	20
Liitteet	24

Taustaselvityksen lähtökohdat

Tämä on raportti työ- ja elinkeinoministeriön tilaamasta taustaselvityksestä, jonka e2 on toteuttanut yhteistyössä Taloustutkimus Oy:n ja Pellervon taloustutkimus PTT:n kanssa. Selvitys on tehty taustoittamaan päätöksentekoa ja julkista keskustelua.

Hankkeessa on kartoitettu suomalaisten näkemyksiä aluekehittämisen tarpeellisuudesta, vastuutahoista ja muutamista kehittämisen keinoista. Lisäksi on selvitetty, miten kansalaiset määrittelevät Suomen tulevaisuudennäkymiä aikana, jolloin muun muassa kaupungistuminen on yksi maailmanlaajuisista muutossuunnista.

Työ toteutettiin kahdessa osassa. Ensin järjestettiin laadullinen ryhmäkeskustelu (7.5.2018), johon osallistui kymmenen Taloustutkimuksen rekrytoimaa suomalaista. Ryhmäkeskustelujen toteutus suunniteltiin yhteistyössä Taloustutkimuksen tutkimuspäällikön psykologi Sari Rothin kanssa.

Keskustelun tavoitteena oli kuulla kansalaisten näkemyksiä Suomesta ja siitä, millainen sen halutaan olevan tulevaisuudessa, miten alueiden tulevaisuus nähdään ja miten toivottavina aluekehittämisen eri keinoja pidetään. Ryhmäkeskustelussa osallistujille annettiin tilaa kertoa omin sanoin ajatuksiaan ja kysymyksenasettelussa välteltiin politiikasta ja julkisuudesta tuttuja käsitteitä.

Taloustutkimuksen raportti ryhmäkeskustelusta ja sen toteutuksesta löytyy osoitteesta <https://tem.fi/tapahtumat/2018-09-10/uusi-aluepolitiikka-valtaa-vanhan>. Keskeisiä havaintoja keskustelusta on esitelty myös tämän raportin lopussa olevassa **Aino Heikkilän** ja **Karina Jutilan** artikkelissa.

Hankkeen toinen osa oli tiivis kyselytutkimus, johon vastasi 1210 suomalaista. Kysymyspatteriston rakentamisessa hyödynnettiin ryhmäkeskustelun antia sekä ministeriön ja sen sidosryhmien asiantuntemusta. Kysymykset muotoiltiin yhteistyössä ministeriön kanssa. Tarkasteltavien asioiden määrä ja aineiston laajuus sovitettiin hankkeen budjettiin.

Kyselyaineisto kerättiin Taloustutkimuksen internetpaneelissa 23.–28.5.2018. Otos edustaa Manner-Suomen aikuisväestöä. Aineistonkeruusta ja edustavuudesta on kerrottu tarkemmin liitteessä 1.

Kyselyaineistoa täydennettiin elo-syyskuun vaihteessa väittämällä valtionyhtiöiden pääkonttoreiden sijoittumisesta.

Kyselyaineiston analysoinnista on vastannut e2. Raportin ovat kirjoittaneet YTM **Aino Heikkilä** ja YTT **Karina Jutila** e2:sta. Hankkeen toteutusta on konsultoinut Pellervon taloustutkimus PTT:n toimitusjohtaja, professori **Iiro Jussila**.

Tämän raportin alussa on tiivistelmä kyselytutkimuksen keskeisistä tuloksista ja sen jälkeen tulosten yksityiskohtaisempi tarkastelu. Raportin lopussa on erillinen artikkeli, jossa tulkitaan tutkimustuloksia ja hyödynnetään ryhmäkeskustelun antia.

Yhteenveto kyselytutkimuksen tuloksista

Tutkimus osoittaa, että enemmistö (58%) suomalaisista toivoo asutusta olevan tulevaisuudessa eri puolilla Suomea – sekä kaupunkiseuduilla että pienemmällä paikkakunnilla. Noin kolmannes (36%) suomalaisista toivoo asutuksen keskittyvän suurimpiin kaupunkeihin ja maakuntakeskuksiin.

Asutuksen keskittymistä kaupunkeihin toivotaan muuta maata useammin Etelä-Suomen suurissa kaupungeissa. Noin puolet pääkaupunkiseudulla, Turussa ja Tampereella asuvista pitää keskittymistä toivottavana.

Puoluekannan mukaiset erot ovat merkittäviä. Kokoomuksen kannattajista selvä enemmistö (63%) toivoo asutuksen keskittyvän suurimpiin kaupunkeihin. Keskustan ja perussuomalaisten kannattajista yli 70 prosenttia pitää toivottavana asutuksen jakautumista eri puolille maata. Muiden puolueiden kannattajat asettuvat näiden näkemysten väliin.

Enemmistö (58%) suomalaisista ajattelee, että maan eri osien kehittämistä pitäisi vahvistaa jatkossa. Vain seitsemän prosenttia haluaa vähentää kehittämistoimia, eikä vähentäminen saa vahvaa kannatusta myöskään Helsingissä tai muualla Uudellamaalla (15%).

Puolueista erottuu tässäkin kysymyksessä kokoomus. Sen kannattajista joka kolmas (36%) haluaisi vahvistaa kehittämistoimia ja viidesosa (20%) vähentää niitä. Keskustan (69%) ja vasemmistoliiton (68%) kannattajien joukossa on keskimääräistä enemmän tukea kehittämistoimien vahvistamiselle.

Runsa puolet (54%) suomalaisista on täysin samaa mieltä siitä, että julkisen vallan tulee osallistua Suomen eri osien tasapuoliseen kehittämiseen. Kun tarkasteluun otetaan myös väittämän kanssa osittain samaa mieltä olevat (35%), tuki julkisen vallan toimille on noin 90 prosenttia.

Suomalaisilta kysyttiin myös, miltä tahoilta he odottavat vastuunottoa maan eri osien kehittämisessä. Tärkeimpänä pidetään valtiota ja sen jälkeen kuntia ja maakuntia. Euroopan unionia pidetään vähiten tärkeänä.

Kyselytutkimuksessa testattiin muutamia keinoja, joilla on mahdollista vahvistaa maan eri osien elinvoimaisuutta. Kolmen tärkeimmän keinon joukkoon nousevat laadukkaat julkiset peruspalvelut, toimiva liikenneinfrastruktuuri ja elinvoimainen yritystoiminta.

Myös toimivat tietoliikenneyhteydet nousevat esiin ehdotettujen keinojen listasta. Sen sijaan alueelliset verokannustimet ja sähköinen asiointi julkisissa palveluissa saavat vain vähäistä kannatusta.

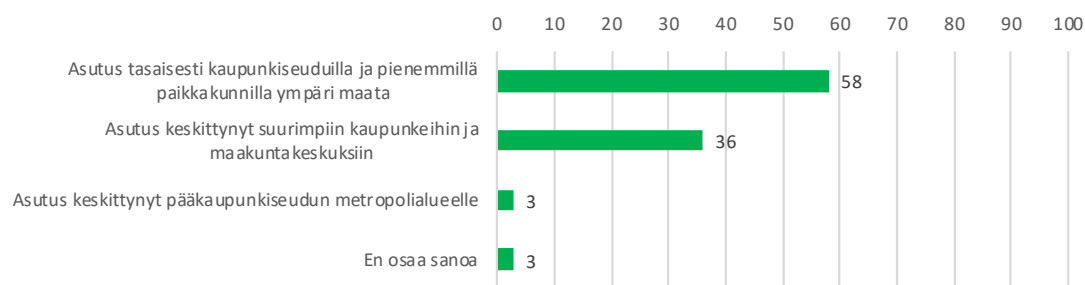
Näkemyserot puoluekannan mukaan ovat merkittäviä. Kokoomuksen kannattajista alle puolet (42%) valitsee julkiset peruspalvelut kolmen tärkeimmän elinvoimaisuutta vahvistavan keinon joukkoon. Vasemmistoliiton kannattajista peruspalveluja korostaa kolme neljästä ja vihreiden kannattajistakin lähes yhtä moni.

Kyselyssä selvitettiin suomalaisten näkemyksiä valtionyhtiöiden pääkonttoreiden sijoittumisesta. Runsas puolet suomalaisista (56%) pitää perusteltuna pääkonttoreiden sijaitsemista siellä, missä on toimialan osaamista ja resursseja. Pääkonttoreiden hajasijoittamisen kannalla on vajaa kolmannes (30%). Yhdeksän prosenttia kansalaisista sijoittaisi valtionyhtiöiden pääkonttorit pääkaupunkiseudulle toimialasta riippumatta.

Kaupunkiseutujen ja pienempien paikkakuntien Suomi

Kyselyssä selvitettiin, millainen on kansalaisten näkemys Suomesta vuonna 2030.¹ Enemmistö suomalaisista (58%) toivoo asutuksen sijaitsevan tasaisesti kaupunkiseuduilla ja pienemmillä paikkakunnilla eri puolilla maata. **Kuvio 1** osoittaa, että kolmanneksen (36%) mielestä asutuksen tulisi keskittyä suurimpiin kaupunkeihin ja maakuntakeskuksiin. Vain pieni osa (3%) suomalaisista haluaa kehityksen johtavan asutuksen keskittymiseen pääkaupunkiseudun metropolialueelle.

Kuvio 1. Mikä seuraavista vastaa parhaiten näkemystäsi siitä, millainen Suomen tulisi olla vuonna 2030? (%)

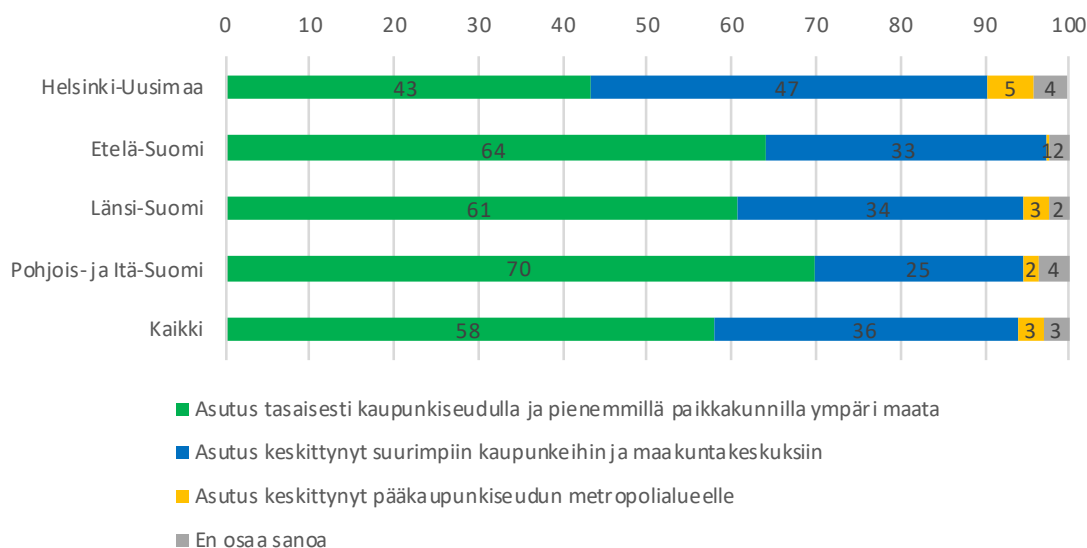

Miehet (41%) arvioivat naisia (31%) useammin, että asutuksen tulisi keskittyä suurimpiin kaupunkeihin ja maakuntakeskuksiin (liite 2). Miehistä puolet (52%) haluaa asutuksen jakautuvan maan eri osiin, naisista 63 prosenttia.

Helsingissä ja Uudellamaalla asuvat (47%) toivovat muita useammin asutuksen keskittävän suurimpiin kaupunkeihin ja maakuntakeskuksiin (**kuvio 2**). Etelä- ja Länsi-Suomessa tätä mieltä on noin kolmannes vastaajista ja Pohjois- ja Itä-Suomessa neljännes. Helsinki-Uusimaa on ainoa alue, jossa toiveet jakautuvat selvästi kahtia tasaisen asutuksen ja suuriin kaupunkeihin sekä maakuntakeskuksiin keskittymisen kesken.

¹ Kyselyaineisto (N=1210) kerättiin Taloustutkimuksen internetpaneelissa 23.–28.5.2018. Otos edustaa Manner-Suomen aikuisväestöä (15 vuotta täyttäneet). Aineistonkeruusta ja edustavuudesta on kerrottu tarkemmin liitteessä 1.

Kuvio 2. Mikä seuraavista vastaa parhaiten näkemystäsi siitä, millainen Suomen tulisi olla vuonna 2030? Suuralueittain (%)

Yksityiskohtaisempi tarkastelu osoittaa, että asutuksen keskittymistä painotetaan Etelä-Suomen suurissa kaupungeissa (liite 2). Pääkaupunkiseudun asukkaista yli puolet (57%) toivoo asutuksen keskittyvän tulevaisuudessa kaupunkeihin (suurimpiin kaupunkeihin ja maakuntakeskuksiin 50%, pääkaupunkiseudun metropolialueelle 7%). Tämä on mielenkiintoinen tieto päättäjille sekä julkiseen keskusteluun.

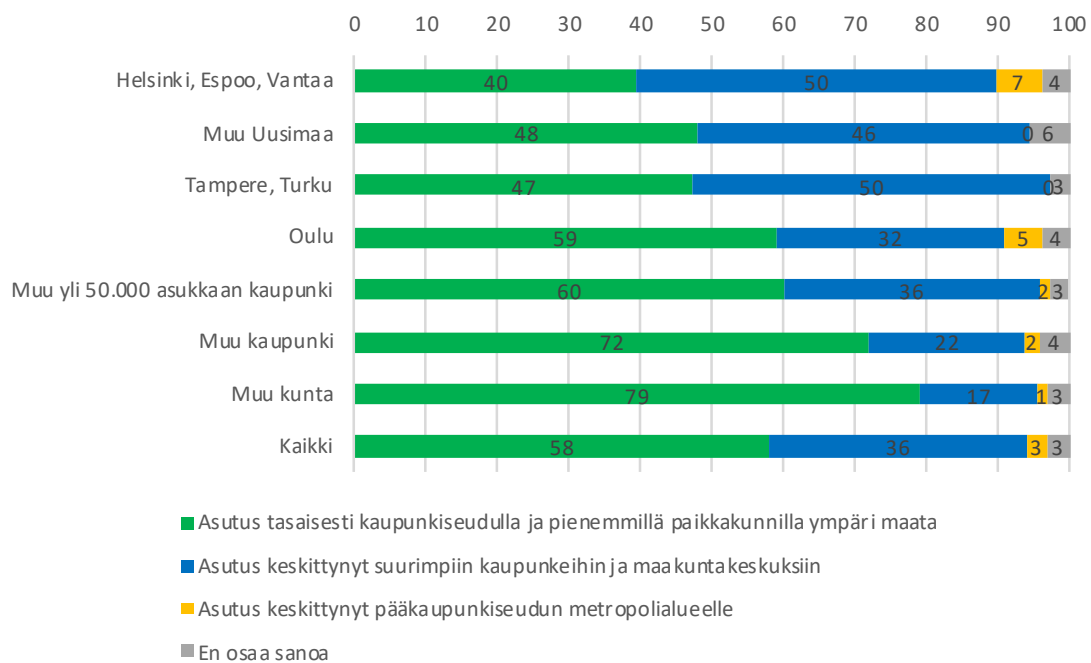
Puolet (47%) Tampereella ja Turussa asuvista haluaa asutuksen jakautuvan eri puolille maata ja puolet (50%) kaupunkeihin ja maakuntakeskuksiin. Oulussa sen sijaan enemmistö (59%) haluaa nähdä asutuksen jakautuvan eri puolille maata. Toive asutuksen tasaisesta jakautumisesta on sitä suurempi, mitä pienemmällä paikkakunnalla vastaaja asuu. Kunnissa, joita ei luokitella kaupungeiksi, peräti neljä viidestä (79%) haluaisi, että asutus on jakautunut eri puolille maata tulevaisuudessa.

Nuoret suhtautuvat asutuksen keskittymiseen suopeimmin (liite 2). Alle puolet (44%) 18–24-vuotiaista toivoo asutuksen jakautuvan eri puolille maata, kun kaikista vastaajista tätä mieltä on yli puolet (58%). Noin puolet (53%) nuorista haluaa asutuksen keskittyvän kaupunkeihin. Toive asutuksen keskittymisestä suurimpiin kaupunkeihin ja maakuntakeskuksiin pienenee ikäryhmittäin siten, että kaikkein vähiten kannatusta ajatus saa yli 50- ja 60-vuotiaiden keskuudessa.

Eroja löytyy myös eri puolueiden kannattajien väliltä. Kokoomuksen kannattajat poikkeavat selvästi keskimääräisestä, kuten **kuvioista 3** ilmenee. Heistä enemmistö (63%) haluaa nähdä asutuksen keskittyvän suurimpiin kaupunkeihin ja maakuntakeskuksiin. Myös vihreiden kannattajissa (47%) on

enemmän keskittymistä toivovia. Sen sijaan asutuksen halutaan jakautuvan tasaisesti keskimääräistä useammin keskustan (75%) ja perussuomalaisten (71%) kannattajien keskuudessa. Puoluekannatuksen mukainen mielipiteiden jakautuminen selittyy osittain puolueiden perinteisillä kannatusalueilla. Kokoomuksen ja erityisesti vihreiden kannatus nojautuu suuriin kaupunkeihin, perussuomalaisten kannatus on tasaista kuntatyyppistä riippumatta ja keskustan kannatus on suurinta pienissä kunnissa.

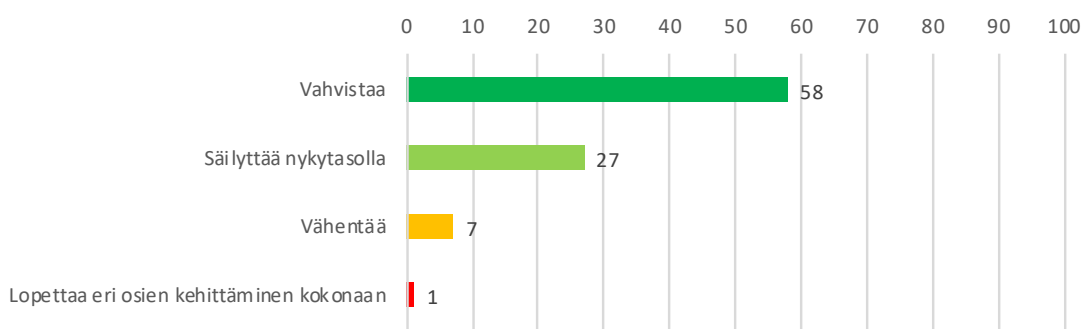
Kuvio 3. Mikä seuraavista vastaa parhaiten näkemystäsi siitä, millainen Suomen tulisi olla vuonna 2030? (%)

Maan eri osien kehittämistä halutaan jatkaa

Kuten edellä kerrottiin, yli puolet suomalaisista ajattelee, että asutuksen tulisi tulevaisuudessa jakautua kaupunkiseuduille ja pienemmille paikkakunnille eri puolille maata. Tämän ohella kansalaiset antavat tukensa maan eri osien kehittämiseksi jatkossakin. Enemmistö (58%) haluaa, että kehittämistoimia jopa vahvistetaan (**kuvio 4**). Neljäsosa (27%) katsoo, että nykytaso on sopiva ja se tulee säilyttää. Seitsemän prosenttia haluaa vähentää maan eri osien kehittämistä.

Kuvio 4. Maan eri osien kehittämistä pitäisi jatkossa... (%)

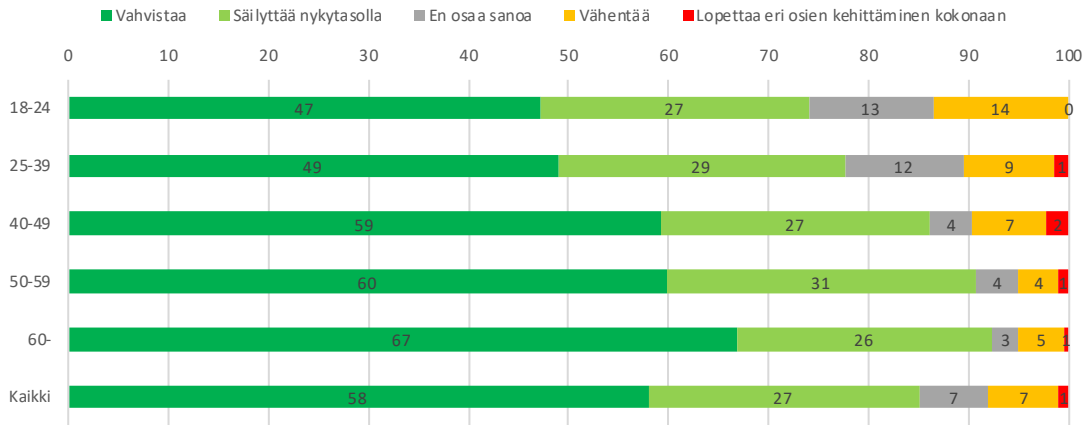

Vastaajan asuinpaikka vaikuttaa siihen, kuinka kehittämistoimia tulisi hänen mielestään jatkossa suunnata (liite 3). Erityisen voimakasta halu vahvistaa kehittämistä on Pohjois- ja Itä-Suomessa (71%), kun taas Helsingin ja Uudenmaan alueella alle puolet (44%) toivoo toimia vahvistettavan. Lisäksi Helsingin ja Uudenmaan asukkaat tahtoisivat keskimääräistä useammin vähentää eri alueiden kehittämiseen tähtäviä toimenpiteitä (15%). Halu vahvistaa kehittämistoimia kasvaakin sen mukaan, mitä pienemmästä paikkakunnasta on kyse. Tämä on linjassa sen kanssa, että suuriin kaupunkeihin verrattuna pienissä kunnissa toivotaan useammin maan olevan tasaisesti asuttu.

Edellisessä luvussa osoitettiin, että 18–24-vuotiaista keskimääräistä useampi (53%) haluaa nähdä asutuksen keskittyvän tulevaisuudessa kaupunkeihin. Noin puolet nuorista (47%) ajattelee silti, että maan eri osien kehittämistä pitäisi jatkossa vahvistaa, ja neljäsosa (27%) haluaa säilyttää kehittämistoimet

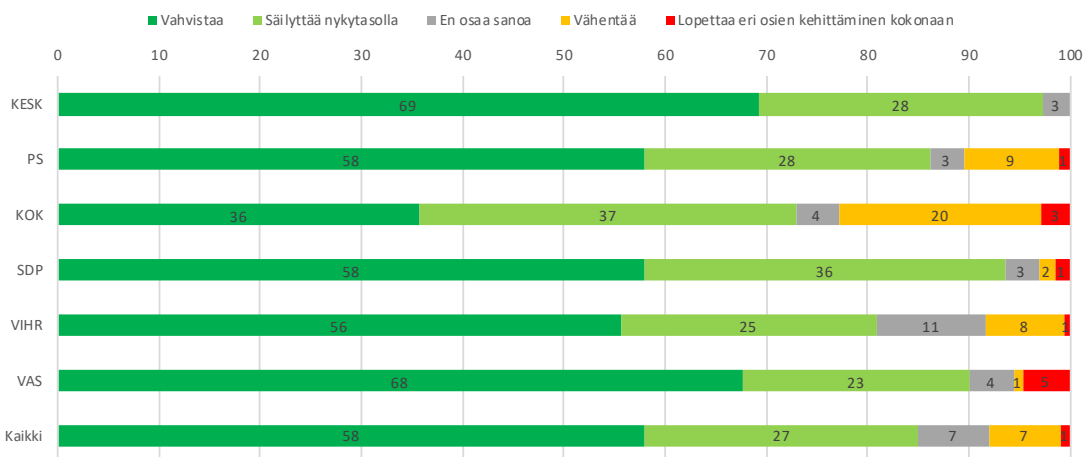
nykytasolla (**kuvio 5**). Nuorten enemmistö (74%) siis jatkaisi maan eri osien kehittämistä joko nykytasolla tai toimia lisäämällä.

Kuvio 5. Maan eri osien kehittämistä pitäisi jatkossa... Ikäryhmittäin (%)

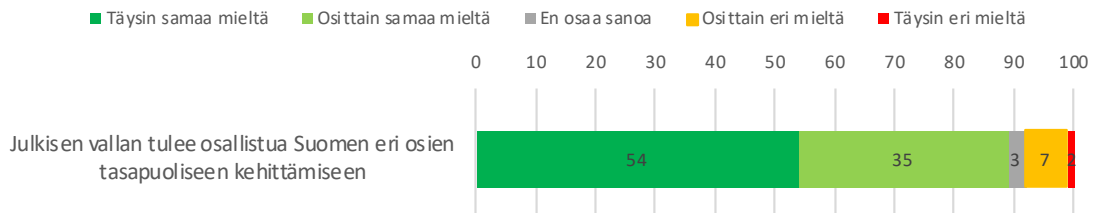
Kuvio 6 osoittaa, että kokoomuksen kannattajien näkemys maan eri osien kehittämisen jatkosta poikkeaa huomattavasti keskimääräisestä. Noin kolmasosa (36%) haluaisi vahvistaa kehittämistoimia, yhtä moni (37%) haluaisi säilyttää ne nykyisellään ja viidesosa (20%) toivoisi niitä vähennettävän. Keskustan (69%) ja vasemmistoliiton (68%) kannattajista puolestaan keskimääräistä useampi toivoisi kehittämistä vahvistettavan.

Kuvio 6. Maan eri osien kehittämistä pitäisi jatkossa... Puoluekannan mukaan (%)

Kuviosta 7 ilmenee, että yli puolet (54%) vastaajista on täysin samaa mieltä siitä, että julkisen vallan tulee osallistua Suomen eri osien tasapuoliseen kehittämiseen. Osittain samaa mieltä väittämästä on 35 prosenttia, eli noin 90 prosenttia korostaa julkisen vallan aluepoliittista roolia. Vain kymmenesosa (9%) vastaajista on väittämästä eri mieltä.

Kuvio 7

Taustamuuttujittain tarkasteltuna asennoituminen on samansuuntaista kuin edellisten väittämien kohdalla (liite 4). Helsingissä ja Uudellamaalla ollaan keskimääräistä harvemmin (43%) täysin samaa mieltä siitä, että julkisen vallan tulee osallistua maan eri osien kehittämiseen. Pohjois- ja Itä-Suomessa näin ajatellaan keskimääräistä useammin (69%). Vastaavasti samanmielisyys kasvaa siirryttäessä suurista kaupungeista pienempiin kuntiin. Nuorista 18–24-vuotiaista vain kolmasosa (33%) on väittämän kanssa täysin samaa mieltä, kun taas yli 60-vuotiasta sitä on kaksi kolmasosaa (65%).

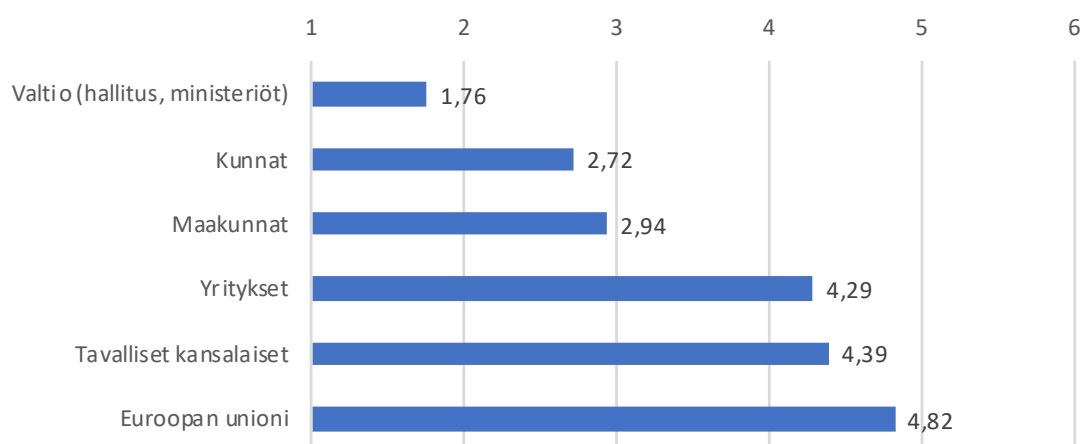
Poluetaustan mukaan tarkasteltuna kokoomuksen kannattajat (33%) ovat muita harvemmin täysin samaa mieltä siitä, että julkisen vallan tulee osallistua maan eri osien kehittämiseen. Keskustan äänestäjistä väittämästä täysin samaa mieltä on seitsemän kymmenestä (71%).

Kokonaiskuva on kuitenkin syytä huomata: Kaikissa kansalaisryhmissä selvä enemmistö katsoo, että julkisen vallan tulee osallistua maan eri osien tasapuoliseen kehittämiseen.

Valtiolta odotetaan vastuunottoa

Vastaajia pyydettiin asettamaan kuusi vastuutahoa järjestykseen sen mukaan, kuinka tärkeä rooli niillä on Suomen eri osien kehittämisessä. **Kuvio 8** osoittaa kunkin tahon keskimääräisen sijoituksen (keskiarvo sijoista 1–6). Valtio asettuu ensimmäiselle sijalle, eli suomalaiset arvioivat sen tärkeimmäksi kehittäjätahoksi. Valtion jälkeen tärkeimmiksi nousevat kunnat ja maakunnat. Yritykset sijoittuvat neljänneksi ja tavalliset kansalaiset viidenneksi lähes samalle tasolle yritysten kanssa. Euroopan unioni katsotaan vähiten tärkeäksi.

Kuvio 8. Kuinka tärkeä kukin taho on Suomen eri osien kehittämisessä? Järjestyksessä tärkeimmästä vähiten tärkeään (1=tärkein, 6=vähiten tärkeä)

Miehet (63%) painottavat valtion ensisijaista roolia hieman naisia (53%) enemmän (liite 5).

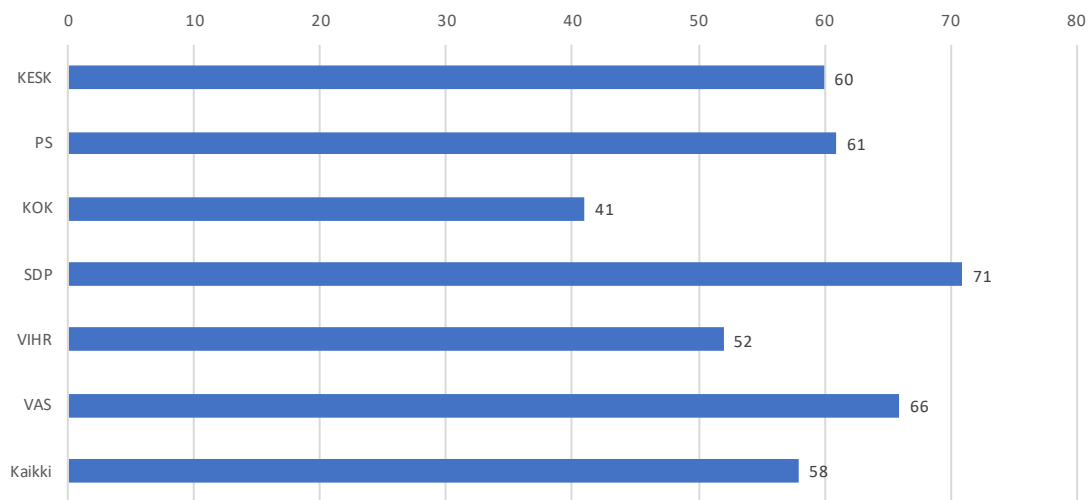
Pääkaupunkiseudulla valtion arvioidaan olevan suurimmassa vastuussa maan eri osien kehittämisestä harvemmin kuin muualla Suomessa. Helsingin ja Uudenmaan asukkaista noin puolet (47%) ajattelee valtion olevan tärkein taho, kun muilla alueilla näin ajattelee selkeä enemmistö (Etelä- sekä Länsi-Suomi 64%, Pohjois- ja Itä-Suomi 63%). Ei-kaupunkimaisissa kunnissa (66%) valtion katsotaan olevan suurimmassa vastuussa hieman keskimääräistä useammin.

Vanhemmissa ikäryhmissä valtion ensisijaista roolia painotetaan enemmän kuin nuoremmissa. Alle puolet (41%) 18–24-vuotiaista pitää valtiota tärkeimpänä

tahona Suomen eri osien kehittämisessä, kun yli 60-vuotiaista näin ajattelee seitsemän kymmenestä (69%).

Vasemmistopuolueissa valtion rooli ensisijaisena tahona on keskimääräistä suurempi. **Kuvio 9** osoittaa, että varsinkin SDP:n kannattajat (71%) toivovat valtiolle vahvaa roolia. Toiseksi eniten valtion roolia korostavat vasemmistolii-
ton kannattajat (66%). Valtio nähdään ensisijaisena tahona muita harvemmin kokoomuksen kannattajien parissa. Heistä alle puolet (41%) arvioi valtion tärkeimmäksi tahoksi.

Kuvio 9. Kuinka moni arvioi valtion tärkeimmäksi tahoksi maan eri osien kehittämisessä? Puoluekannatuksen mukaan (%)

Julkiset palvelut ja liikenne- infrastruktuuri keinojen kärjessä

Suomalaiset painottavat laadukkaita julkisia peruspalveluita (63%) ja toimivaa liikenneinfrastruktuuria (58%) tärkeimpinä keinoina maan eri osien tasapuolisessa kehittämisessä ja elinvoimaisuuden vahvistamisessa. Vastaaajia pyydettiin valitsemaan kolme tärkeintä keinoa ennalta määriteltyjen yhdeksän keinojen joukosta.² **Kuviossa 10** keinoista on esitetty kansalaisten näkemys.

Noin puolet suomalaisista (47%) näkee elinvoimaisen yritystoiminnan tärkeäksi. Varsin moni (41%) arvioi nopeilla ja toimivilla tietoliikenneyhteyksillä olevan merkitystä. Yhdessä laadukkaiden julkisten peruspalveluiden ja toimivan liikenneinfrastruktuurin kanssa nämä neljä keinoa erottuvat suhteellisen selkeästi muista ehdotetuista toimenpiteistä.

Neljäsosa suomalaisista (27%) pitää valtion virastojen kattavaa toimipisteverkkoa tärkeänä keinona kehittää maan eri osia tasapuolisesti. Yliopisto- ja ammattikorkeakouluverkon turvaamisen valitsee joka neljäs (24%), ja valtion työpaikkojen alueellistamisen joka viides (20%).

Kysytyistä keinoista julkisten palveluiden sähköisen asioinnin (13%) ja alueellisten verokannustimien (8%) merkitykset arvioidaan sen sijaan vähäisiksi.

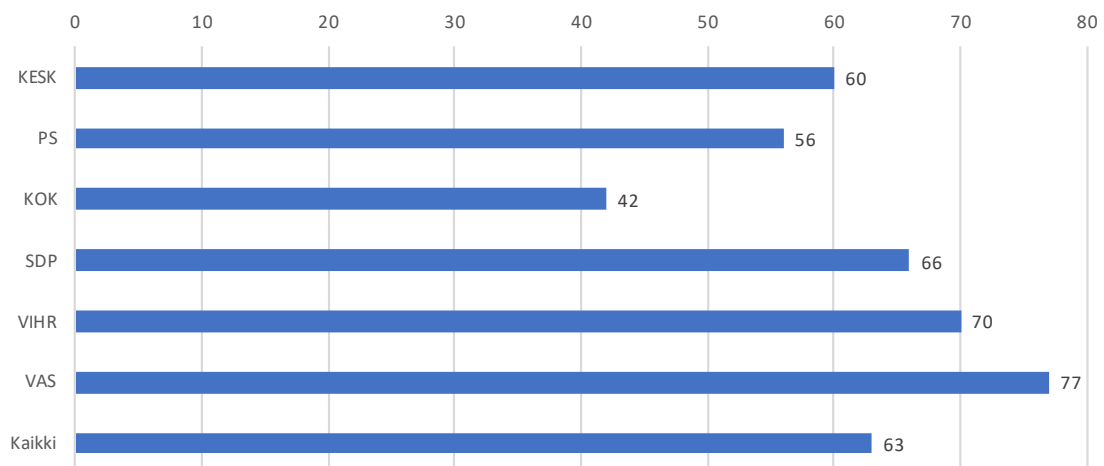
2 Testattavat keinot määritelty työ- ja elinkeinoministeriössä kysymyspatteriston laatimisvaiheessa.

Kuvio 10. Tärkeimmät keinot maan eri osien tasapuolisen kehityksen ja elinvoimaisuuden vahvistamiseksi

Puoluekanta vaikuttaa huomattavasti siihen, kuinka tärkeäksi kehittämisen keinoksi laadukkaat julkiset peruspalvelut arvioidaan. **Kuviosta 11** ilmenee, että kokoomuksen kannattajista alle puolet (42%) valitsee julkiset peruspalvelut kolmen tärkeimmän elinvoimaisuutta vahvistavan keinon joukkoon. Vasemmistoliiton kannattajista peräti 77 prosenttia ja vihreiden kannattajista 70 prosenttia näkee julkiset palvelut tärkeäksi keinoksi kehittää maan eri osia tasapuolisesti.

Kuvio 11. Tärkeimmät keinot maan eri osien tasapuolisen kehityksen ja elinvoimaisuuden vahvistamiseksi: laadukkaat julkiset peruspalvelut (terveydenhuolto, koulutus, varhaiskasvatus). Puoluekannatuksen mukaan (%)

Lisäksi naisten ja miesten näkemyksissä on eroja (liite 6a). Selvä enemmistö naisista (72%) arvioi laadukkaat julkiset peruspalvelut tärkeäksi keinoksi vahvistaa maan eri osien elinvoimaisuutta, kun miehistä näin ajattelee puolet (54%).

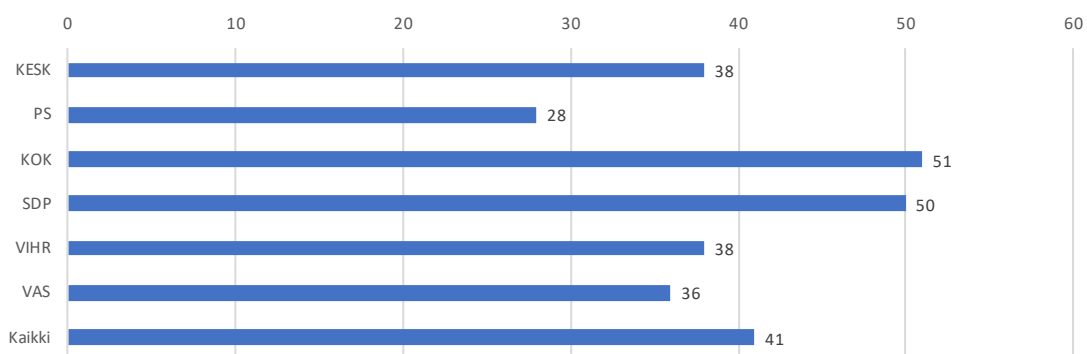
Toimivaa liikenneinfrastruktuuria pidetään tärkeänä. Reilu puolet (58%) nostaa sen esitetyistä keinoista kolmen tärkeimmän joukkoon. Erot taustaryhmien välillä ovat varsin pieniä (liite 6b).

Vastaajan asuinpaikka ja puoluetusta vaikuttavat siihen, kuinka tärkeäksi keinoksi eri puolilla maata sijaitseva elinvoimainen yritystoiminta arvioidaan (liite 6c). Yritystoimintaa painotetaan hiukan vähemmän Pohjois- ja Itä-Suomessa (40%) sekä ei-kaupunkimaisissa kunnissa (40%) kuin Helsingissä ja Uudellamaalla (51%). Puoluetustaan mukaan tarkasteltuna yritystoiminnan tärkeys painottuu eniten kokoomuksen (62%) ja vähiten vasemmistoliiton kannattajissa (42%).

Nopeiden ja toimivien tietoliikenneyhteyksien merkitystä maan elinvoimaisuuden vahvistamisessa korostetaan hiukan useammin Helsingissä ja Uudellamaalla (48%) kuin maan muissa osissa (liite 6d). Etelä-Suomessa (36%) tietoliikenneyhteyksiä painotetaan kaikkein harvimminkin. Ikäryhmittäin tarkasteltuna vastauksissa ei ole suurta hajontaa. On kuitenkin havaittavissa, että vanhemmissa ikäryhmissä tietoliikenneyhteyksien toimivuutta pidetään hieman tärkeämpänä kuin nuorten parissa (18–24-vuotiaista 37%, yli 60-vuotiaista 48%).

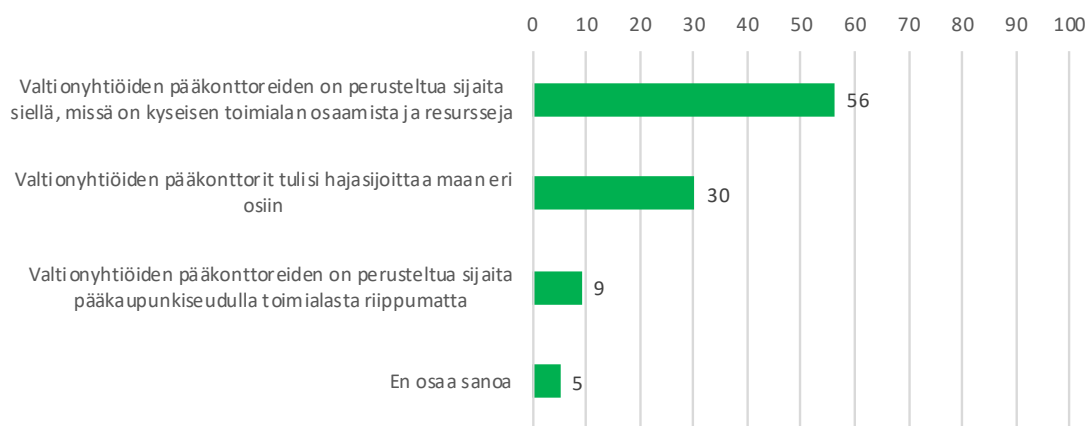
Puoluekantojen välillä mielipiteet hajoavat enemmän. **Kuviosta 12** ilmenee, että puolet kokoomuksen ja SDP:n kannattajista kokee toimivat yhteydet tärkeiksi maan eri osien tasapuolisessa kehittämisessä. Perussuomalaisista näin ajattelee vain noin neljäsosa.

Kuvio 12. Tärkeimmät keinot maan eri osien tasapuolisen kehityksen ja elinvoimaisuuden vahvistamiseksi: nopeat ja toimivat tietoliikenneyhteydet eri puolilla maata. Puoluekannatauksen mukaan (%)

Kyselyaineistoa täydennettiin Taloustutkimuksen toteuttamalla puhelinhaastattelulla (N=1007), jossa kysyttiin suomalaisten kantaa valtionyhtiöiden pääkonttoreiden sijoittumiseen.³ **Kuvio 13** osoittaa, että runsas puolet suomalaisista (56%) pitää perusteltuna valtionyhtiöiden pääkonttoreiden sijaitsemista siellä, missä on toimialan osaamista ja resursseja. Pääkonttoreiden hajasijoittamisen kannalla on vajaa kolmannes (30%). Yhdeksän prosenttia kansalaisista sijoittaisi valtionyhtiöiden pääkonttorit pääkaupunkiseudulle toimialasta riippumatta.

Kuvio 13⁴. Mikä seuraavista vastaa parhaiten näkemyksiänne valtionyhtiöiden pääkonttoreiden sijoittumisesta? (%)

Näkemyksissä on jonkin verran eroja kansalaisryhmien välillä (liite 7). Naiset painottavat pääkonttoreiden hajasijoittamista hieman miehiä useammin (naiset 34%, miehet 25%).

Helsingissä ja Uudellamaalla keskimääräistä useampi (67%) arvioi, että valtionyhtiöiden pääkonttoreiden on perusteltua sijaita lähellä toimialan osaamista ja resursseja. Pohjois- ja Itä-Suomessa tätä mieltä on keskimääräistä harvempi (40%). Noin puolet (47%) pohjois- ja itäsuomalaisista katsoo, että pääkonttorit tulisi hajasijoittaa maan eri osiin, kun helsinkiläisistä ja uusmaalaisista tätä mieltä on vajaa viidennes (17%).

Yllättävänä voidaan pitää sitä, että helsinkiläisten, espoolaisten ja vantaalaisten (13%) näkemys valtionyhtiöiden pääkonttoreiden sijoittumisesta pääkaupunkiseudulle on varsin keskimääräinen. Etelän suurissa kaupungeissa selvä enemmistö (Helsinki, Espoo, Vantaa 69%, Tampere ja Turku 68%) pitää

3 Kyselyaineiston (N=1007) on kerännyt Taloustutkimus puhelinhaastattelulla 29.8.–4.9.2018. Otos edustaa Manner-Suomen aikuisväestöä.

4 Puhelinhaastattelussa asiaa kysyttäessä käytettiin seuraavaa johdantoa: "Suomessa on noin 50 valtion kokonaan tai osittain omistamaa yhtiötä. Mikä seuraavista vastaa parhaiten näkemyksiänne valtionyhtiöiden pääkonttoreiden sijoittumisesta?"

perusteltuna pääkonttoreiden sijaitsemista lähellä toimialan osaamista ja resursseja. Oulussa, muissa kaupungeissa ja kunnissa tätä mieltä on noin puolet.

Vanhemmat ikäryhmät hajasijoittaisivat valtionyhtiöiden pääkonttorit maan eri osiin nuoria useammin. Nuorista viidesosa (19%) on hajasijoittamisen kannalla. Näkemys lisääntyy melko tasaisesti ikäryhmittäin, siten että yli 60-vuotiasta kaksi viidestä (38%) katsoo, että pääkonttorit tulisi hajasijoittaa.

Puoluekannatuksen mukaan tarkasteltuna eniten keskimääräisestä poikkeavat kokoomuksen ja vihreiden kannattajat. Kokoomuslaisista 69 prosenttia ja vihreistä 71 prosenttia pitää perusteltuna, että valtionyhtiöiden pääkonttorit sijaitsevat lähellä kyseisen toimialan osaamista ja resursseja. Noin viidesosa heistä katsoo, että pääkonttorit tulisi hajasijoittaa maan eri osiin (kokoomus 19%, vihreät 20%).

Myös koulutus on yhteydessä näkemyksiin valtionyhtiöiden sijoittumisesta. Yliopistokoulutetuista selvä enemmistö (71%) arvioi, että valtionyhtiöiden tulisi sijaita lähellä toimialan osaamista ja resursseja. Peruskoulun käyneistä näin ajattelee vajaa puolet (46%).

Tulkintoja tutkimuksista ja julkisesta keskustelusta: huolia, nostalgiaa ja yhteistä vastuuta

Aluekehittäminen ja erityisesti aluepolitiikka ovat poliittisesti latautuneita käsitteitä. Vuosikymmenten kilpailu julkisista resursseista on asettanut maan eri osia ja erilaisia tarpeita vastakkain. Viime aikoina julkinen vastakkainasettelu kaupunkien ja maaseudun välillä on jälleen voimistunut.

Asetelma on sikäli erikoinen, että kansalaisten enemmistö ei ole sen takana. Arjessaan suomalaiset ovat monipaikkaisia ja antavat tilaa erilaisille elämäntavoille. Työikäiset hakeutuvat vapaa-ajalla juurilleen ja lomapaikkakunnille. Maalta mennään kaupunkeihin ostoksille ja kulttuuritapahtumiin. Lappi tunnetaan ja Helsingistä pääkaupunkina ollaan ylpeitä. Veden äärellä viihdytään niin kaupungeissa kuin niiden ulkopuolella.

Erimielisyyksiä ja asenne-eroja on, mutta ne eivät ulotu kansakunnan ytimeen. Suomen Kulttuurirahaston ja e2:n mittava tutkimus suomalaisten identiteeteistä osoitti, että suomalaiset ovat yllättävän samanlaisia – riippumatta iästä, asuinpaikasta, koulutuksesta tai sukupuolesta.⁵

Kolme neljästä pitää kotikuntaa tai -kaupunkia tärkeänä. Kaksi kolmesta suomalaisesta painottaa asuinmaakuntansa merkitystä identiteetissään. Identiteettien keskeiset osatekijät ovat kaikille yhteisiä, eivätkä paikallisuus ja kansainvälisyys ole ristiriidassa keskenään.

Identiteettitutkimuksen toinen osa paljasti, että enemmistö suomalaisista suhtautuu kaupungistumiskehitykseen varovaisesti, pikemminkin nykytilanetta säilyttäen kuin muutosta tietoisesti vauhdittaen.⁶ Tämä selvityshanke antaa samansuuntaisia tuloksia.

Edellä esitellyt kyselytutkimuksen tulokset osoittavat, että enemmistö (58%) suomalaisista toivoo asutusta olevan tulevaisuudessa eri puolilla Suomea – sekä kaupunkiseuduilla että pienemmillä paikkakunnilla. Kolmannes toivoo asutuksen keskittyvän tulevaisuudessa suurimpiin kaupunkeihin ja maakuntakeskuksiin.

5 Pitkänen Ville ja Westinen Jussi, *Sittenkin samanlaisia? Tutkimus suomalaisten identiteeteistä* (2018), <http://e2.fi/publication/45>

6 Pitkänen Ville ja Westinen Jussi, *Samat huolet, eri näkökulmat. Tutkimus suomalaisten asenteista ja identiteeteistä* (2018), <http://e2.fi/publication/50>

Runsas puolet suomalaisista on täysin samaa mieltä siitä, että julkisen vallan tulee osallistua maan eri osien tasapuoliseen kehittämiseen. Kun tarkasteluun otetaan myös väittämän kanssa osittain samaa mieltä olevat, tuki julkisille toimille on noin 90 prosenttia.

Kyselyn mukaan enemmistö toivoo, että maan eri osien kehittämistä vahvistettaisiin jatkossa. Vain seitsemän prosenttia haluaa vähentää kehittämistoimia.

Kansalaisten näkemykset ovat yllättäviä ainakin osalle politiikan vaikuttajista. Kun tuloksia peilataan suomalaisten yhteiskunnallisiin arvoihin, hämmästeltyä on vähemmän.

Enemmistö suomalaisista tuntee yhteisvastuuta heikommassa asemassa olevista. Sosiaalinen oikeudenmukaisuus ja tasa-arvo ovat tärkeitä lähes kaikille, eivätkä julkiset vastakkainasettelut ole muuttaneet merkittävästi suomalaisten yhteiskunnallista arvopohjaa.⁷ Tyypillistä on myös yleinen varovaisuus suhtautumisessa muutoksiin, mikä näkyy myös ministeriön tilaaman kyselytutkimuksen tuloksissa.

Tässä hankkeessa toteutetussa laadullisessa ryhmäkeskustelussa osallistujat korostivat maan eri osista huolehtimista siitä syystä, että ”ihmiset pidetään mukana”. Oikeudenmukaisuus ja vastuu kaikista kansalaisista kuuluivat keskustelussa.⁸

Ryhmäkeskustelun antina voidaan pitää nimenomaan sitä, että siinä osallistujat määrittivät Suomea ja sen tulevaisuutta ilman, että pohjaksi annettiin julkisuudesta tuttuja käsitteitä, poliittisia tavoitteita tai väittämiä. Kun asetelmaa ei rakennettu valmiiksi, keskustelijat tulkitsivat Suomea oman henkilöhistoriansa, kokemustensa ja arvojensa pohjalta. Keskusteluaineisto syventää ymmärrystä kansalaisten ajattelusta ja havahduttaa siihen, ettei näkemysten taustalla välttämättä ole esimerkiksi tutkimustietoon tai talouspainotteiseen poliittiseen keskusteluun nojaavia argumentteja.

Ryhmäkeskustelussa omakohtaisuus näkyi siinä, että työ, harrastukset ja sukutausta yhdistettiin tulkintaan Suomesta. Vaikka keskustelijat asuivat pääkaupunkiseudulla ja arvioivat väestön keskittymisen olevan maailmanlaajuinen ilmiö, he toivoivat silti, että koulusta tuttu kuva erilaisten alueiden ja puhtaan luonnon Suomesta säilyisi myös tulevaisuudessa. ”*Kotimaa on kokonaisuus*”, määritteli yksi keskustelijoista.

Erityisesti keski-ikäiset nostivat esiin sukupolvensa vastuuta ja kokivat jopa henkilökohtaiseksi velvollisuudekseen tehdä osansa, jotta ”*kaikki olisivat mukana ja yhtä arvokkaita*” eikä Suomi muuttuisi liiaksi. Seuraavat lainaukset kuvaavat keskustelua: ”*Tuhatta kilometriä ei kannatta jättää käyttämättä, iso Suomi on ylpeyden aihe.*” ”*Toistaiseksi on ollut varaa ylläpitää tämän kokoista Suomea.*”

7 Suomalaisen arvoista ja huolenaiheista ks. em.

8 Ryhmäkeskustelun (N=10) raportti löytyy osoitteesta: <https://tem.fi/tapahtumat/2018-09-10/uusi-aluepolitiikka-valtaa-vanhan>

Keskustelussa toivottiin, ettei Suomi maantieteellisenä kokonaisuutena romahtaisi, vaan etelän kaupunkikeskittymien lisäksi myös muualla maassa olisi elinvoimaa. Autioituvan maan ajateltiin olevan haavoittuva.

Keskustelu todisti peruskoulun merkityksen kansalaisten Suomi-kuvan luojana. Maantiedon, biologian ja historian tunneilla on selvästi rakennettu ymmärrystä yhteiskunnasta ja elinympäristöstä. Jos käsityksissä on korjattavaa, katse kannattaa suunnata kouluihin.

Ryhmäkeskustelussa painotettiin edellä kerrotun ison kuvan lisäksi väestökehitystä. ”Valojen sammuttaminen” hiljaisimmista kylistä arvioitiin todennäköiseksi.

Elinvoiman vahvistamiselle sanottiin kyllä, mutta osallistujat suhtautuivat kriittisesti sellaisten alueiden ”tekohengittämiseen”, joissa ei ole omia menestymisen eväitä. Toisaalta nuoret keskustelijat kaipasivat kohtuullisuutta julkisten toimien priorisointeihin.

Maakuntakeskuksilla arvioitiin olevan menestymisen mahdollisuuksia, jos yliopistoja kehitetään ja niissä ymmärretään erikoistua ja samalla palvella ympäröivää aluetta. Keskustelu vahvisti käsitystä, että suomalaiset ymmärtävät koulutuksen merkityksen tulevaisuustekijänä.

Osallistujat painottivat myös kansalaisten tekemiä valintoja. ”*Ihmisillä on oikeus liikkua*”, tiivistää keskustelijoiden näkemykset. Myös Suosi suomalaista -kampanjointia kaivattiin, koska ”omalla lompakolla voi vaikuttaa”.

Valtioon ja kuntiin keskustelijat suhtautuivat alueiden kehittämisessä skeptisesti, ja poliitikot herättivät ärtymystä: näytöt on annettu. Toisaalta valtiolla arvioitiin olevan keskeisin vastuu maan elinvoimaisuudesta, mikä näkyi myös kyselytutkimuksen tuloksissa.

Kyselyaineisto osoitti, että yli puolet (56%) suomalaisista pitää perusteltuna, että valtionyhtiöiden pääkonttorit sijoittuvat sinne, missä on kyseisen toimialan osaamista ja resursseja. Klusteriajattelu saa siis tukea. Samalla on syytä huomata, että suomalaisilla on selkeä kanta myös valtion työpaikkojen perinteiseen alueellistamiseen: sitä tukee vain joka viides.

Ryhmäkeskustelussa nousivat esiin keskittymisen kielteiset vaikutukset liikenteen sujuvuuteen ja asumiseen. Siksi keski-ikäiset painottivat, että muuttoa pääkaupunkiseudulle ei pitäisi erikseen vauhdittaa. Nuoret halusivat taata, että jokaisessa kunnassa on kirjasto jatkossakin. Tämä on esimerkki siitä, että elinvoimaiseen Suomeen yhdistetään monenlaisia asioita.

Ryhmäkeskustelussa suhtautuminen maakuntiin oli neutraalia, avointa ja osin selkeästi myönteistä. Keskustelussa sanottiin: ”*maakunta tietää, miten aluetta kannattaa kehittää*”, ”*kunnat eivät yksin pärjää, maakunta voi ehkä tehdä enemmän*”. Demokratian ja vastuunkantamisen näkökulmista maakuntiin suhtauduttiin – yllättävää kyllä – toiveikkaammin kuin kuntiin.

Ryhmäkeskustelussa testattiin alueiden kehittämiseen liittyviä käsitteitä. Aluepolitiikka yhdistyi vaalipuheisiin ja aluekehittämiseen yhdistettiin ryvet-

tyneisyys ja vaikeaselkoisuus. Sen sijaan sanaa elinvoimapolitiikka pidettiin uutena ja se herätti ajatuksia myönteisestä muutoksesta. Käsitteiden taakse kaivataan kuitenkin konkretiaa.

Kaupungistumista lukuun ottamatta muut megatrendit eivät painottuneet ryhmäkeskustelussa. Ilmastonmuutoksen konkreettiset vaikutukset ympäristöön, talouteen, tuotantoon, elämäntapoihin ja muuttoliikkeisiin eivät nousseet esiin, mitä voidaan pitää kansallisten ja kansainvälisten ilmastotavoitteiden kannalta huolestuttavana.

Yksi keskustelijoista mainitsi biotalouden mahdollisuudet, mutta muutoin luonnonvarat ymmärrettiin lähinnä matkailun ja vapaa-ajan näkökulmasta. Ruuantuotanto ja huoltovarmuus mainittiin, mutta iso kuva Suomen elinkeinorakenteesta ja kansantaloudesta jäi vaille huomiota.

Myös digitalisaation ja robotiikan yhteys yhteiskuntakehitykseen jäi keskustelussa ohueksi. Niitä keskustelijat eivät nostaneet esiin Suomea merkittävästi muuttavina tekijöinä. Sen sijaan uutisista oli tarttunut ajankohtainen tieto siitä, että eri puolilla maata kasvun hidaste on osaavan työvoiman puute.

Keskustelijat kertoivat monia Suomeen kielteisesti vaikuttavia tekijöitä ja puhuivat myönteisistä näkymistä niukasti. Keskustelussa ihmeteltiin, miten valtio on panostanut brändityöhön ulkomailla, mutta kotimaassa se on laiminlyöty. Onnistumisia eri puolilla maata ja eri aloilla ei hehkuteta niin, että se vahvistaisi suomalaisia ja parantaisi ilmapiiriä. ”Hyvä tuo lisää hyvää”, pitäisi muistaa.

Esimerkiksi suomalaisten urheilumenestyksestä iloitaan julkisuudessa, mutta työllisyyden nousu ja työpaikkatason teot sen taustalla eivät herätä yhteisiä myönteisiä reaktioita. Keskustelijoiden ajattelua voi jalostaa eteenpäin: Erityisesti yhteiskuntavastuunsa tunteva nuori yrittäjäjoukko ja muut arjen onnistujat eri puolilta maata ansaitsisivat tulla huomatuksi kampanjassa, joka olisi sukua taannoisille Juhlamokka-mainoksille. Suomi ei muutu poliittisella puheella, vaan kansalaisten teoilla.

LIITE 1. Kyselytutkimuksen toteutus

Internet-paneeli

Internetpaneelitutkimuksen tiedonkeruu toteutetaan siten, että ensin paneelista poimitaan käytettävissä olevien taustatietojen perusteella tutkimukseen sopiva kohderyhmä, minkä jälkeen valitulle kohderyhmälle lähetetään tutkimuskutsut sähköpostitse. Tutkimukseen suostuvat osallistuvat tutkimukseen Internetin välityksellä, käyttäjätunnuksin ja salasanoin suojatussa CAWI-ympäristössä (Computer Aided Web Interview). Tutkimusvastaukset tallentuvat suoraan Taloustutkimuksen palvelimelle, josta ne ovat edelleen analysoitavissa.

Taloustutkimuksen Internet-paneeli on perustettu vuonna 1997. Se on pisimpään Suomessa toiminut valtakunnallinen internet-paneeli. Vastaajat valitaan samalla tavoin kiintiöpöiminnalla kuin esimerkiksi valtakunnallisissa puhelin- ja käyntihaastattelututkimuksissa.

Tutkimuksen kohdejoukkona on Suomen 15–79-vuotias väestö. Paneelista poimitaan aina tilaajan vaatimuksia vastaava tutkimuskohderyhmä siten, että vastaajarakenteen uskotaan kyseisen otoksen perusteella muodostuvan mahdollisimman hyvin väestön rakennetta vastaavaksi kyseisessä kohderyhmässä. Tässä käytetään hyväksi sekä Tilastokeskuksen väestötilastoja että vastaajaryhmäkohtaiseen vastausprosenttiolettamaan perustuvia ohjauskertoimia. Internet-paneelissa on tällä hetkellä yli 40 000 jäsentä.

Virhemarginaali on noin 2,5 prosenttiyksikköä suuntaansa. Aineistonhankinnassa tehtiin nuorten yliotos, jotta nuorten alhainen vastausprosentti ei heikentäisi tutkimuksen luotettavuutta. Otos oli väestöosuuteen verrattuna kolminkertainen ikäryhmässä 15–24 vuotta ja 1,5-kertainen ikäryhmässä 25–34 vuotta. Muut ikäryhmät olivat väestöosuuksien mukaisia. Lopullinen aineisto on painotettu iän, sukupuolen ja asuinpaikan mukaan väestöä vastaavaksi.

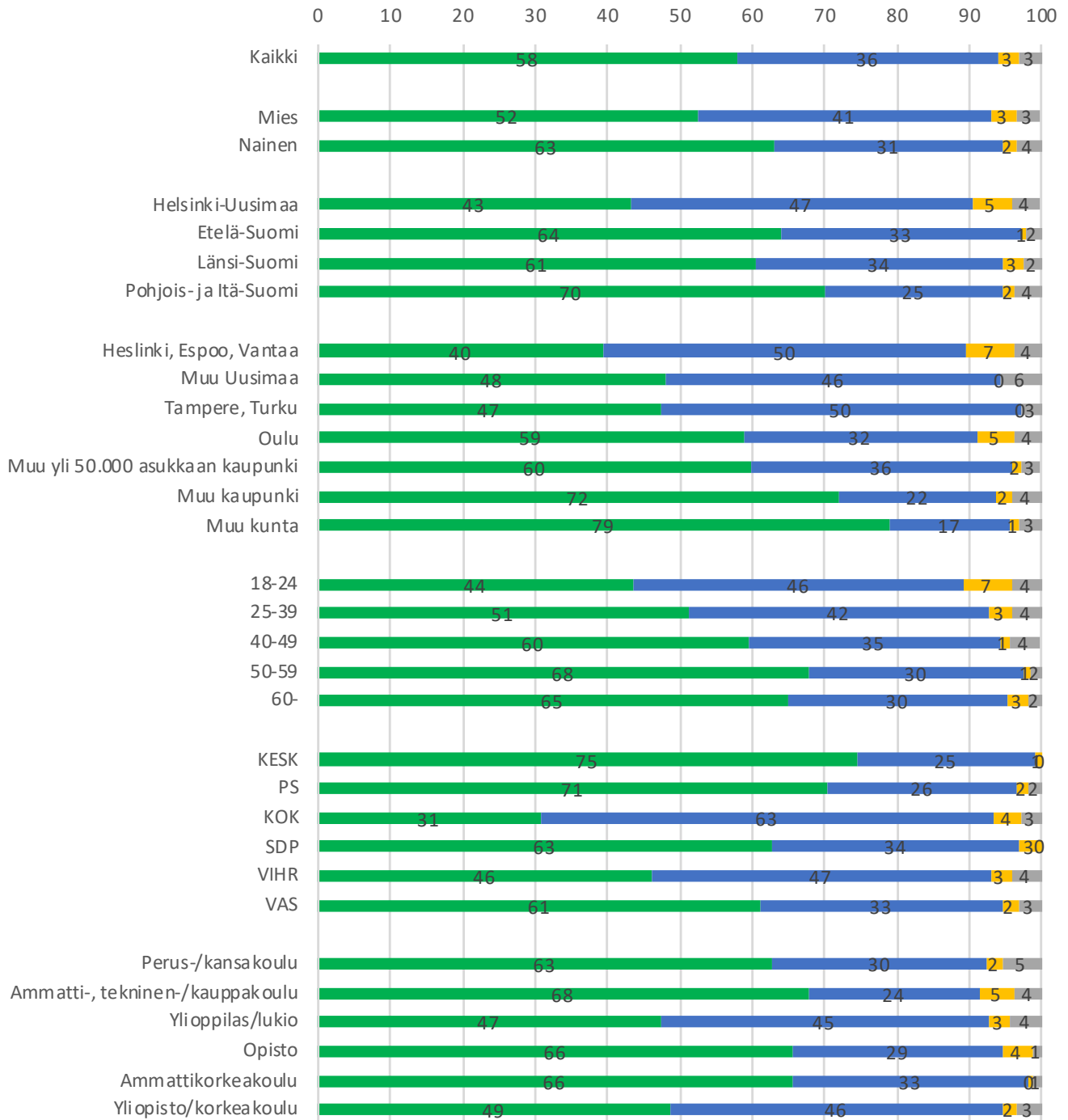
Virhemarginaali kertoo siitä, millaisia riskejä otantasattuma aiheuttaa tulosten yleistettävyydelle – otokseen saattaa valikoitua liian suuri tai pieni osuus tietyllä tavalla ajattelevia ihmisiä. Tällaisten vääristymien mahdollisuutta pyritään välttämään poimimalla vastaajat kiintiöiden mukaan ja satunnaisesti: kenellä tahansa kiintiöihin kuuluvalla on yhtä suuri todennäköisyys tulla valituksi vastaajien joukkoon.

Lähde: Taloustutkimus Oy

LIITE 2.

Taustamuuttujat: Mikä seuraavista vastaa parhaiten näkemystäsi siitä, millainen Suomen tulisi olla vuonna 2030? (%)

- Asutus tasaisesti kaupunkiseudulla ja pienemmillä paikkakunnilla ympäri maata
- Asutus keskittynyt suurimpiin kaupunkeihin ja maakunta keskuksiin
- Asutus keskittynyt pääkaupunkiseudun metropolialueelle
- En osaa sanoa

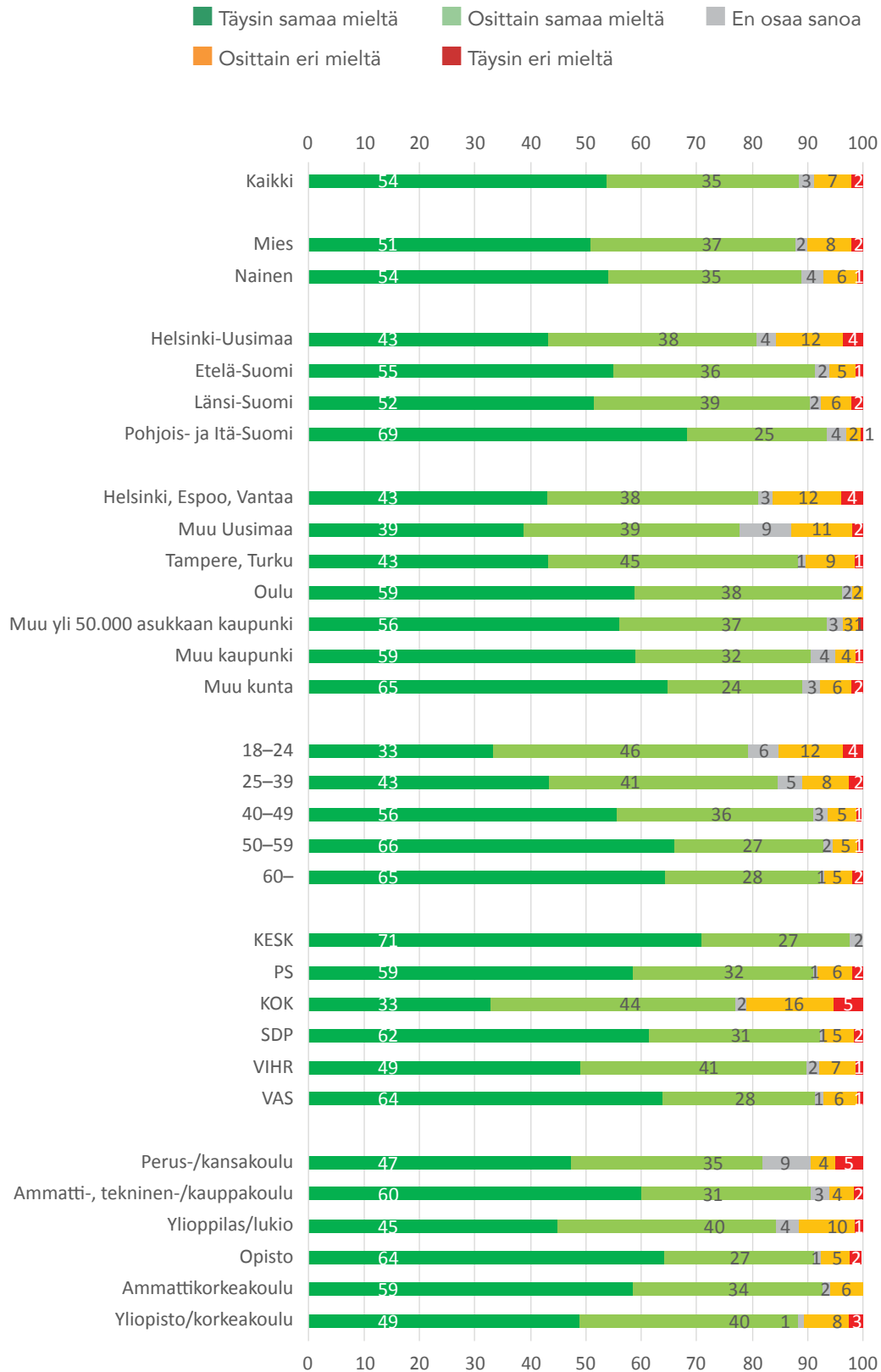
LIITE 3.

Taustamuuttajat: Maan eri osien kehittämistä pitäisi jatkossa... (%)

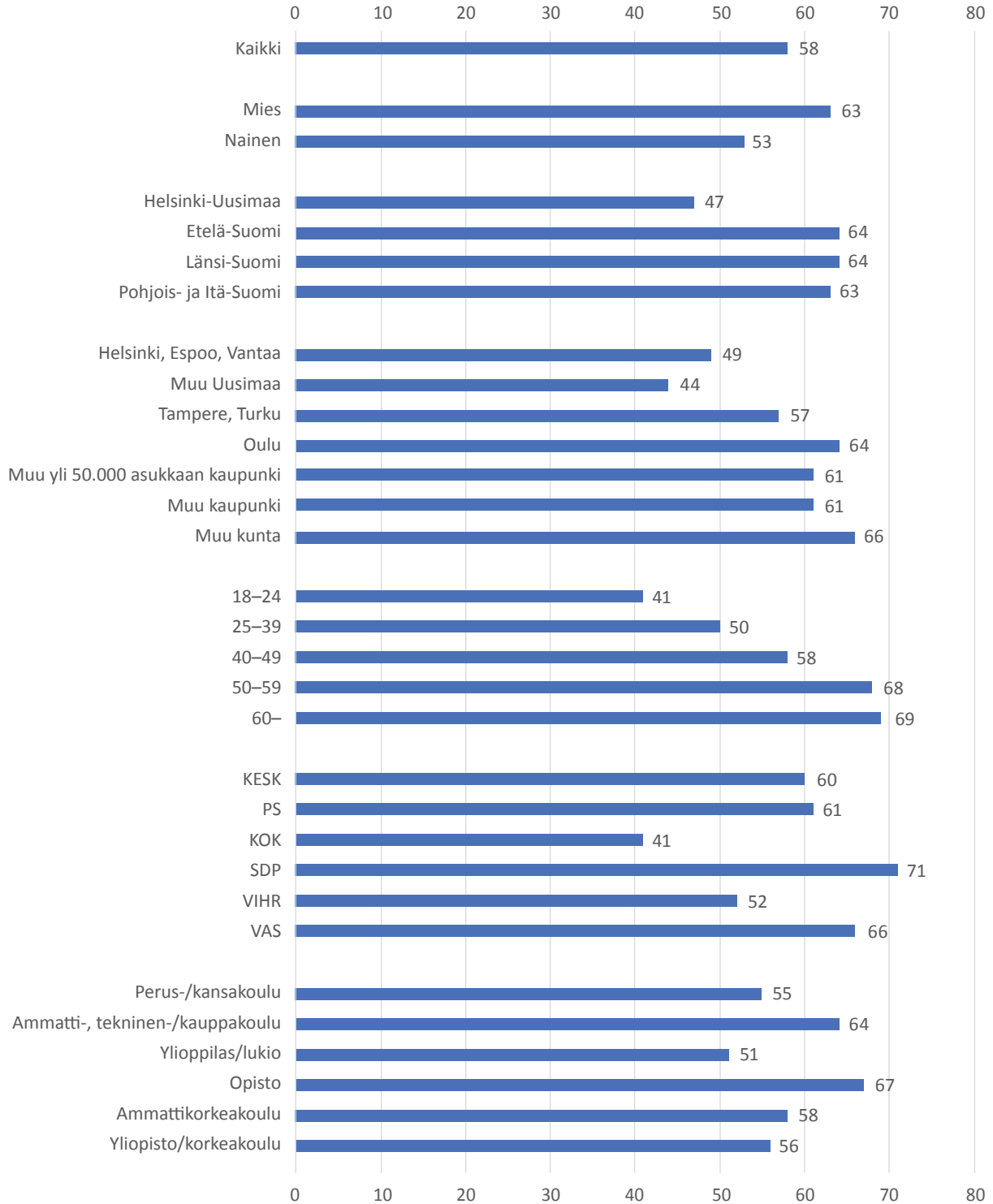
LIITE 4.

Taustamuuttujat: Julkisen vallan tulee osallistua Suomen eri osien tasapuoliseen kehittämiseen (%)

LIITE 5.

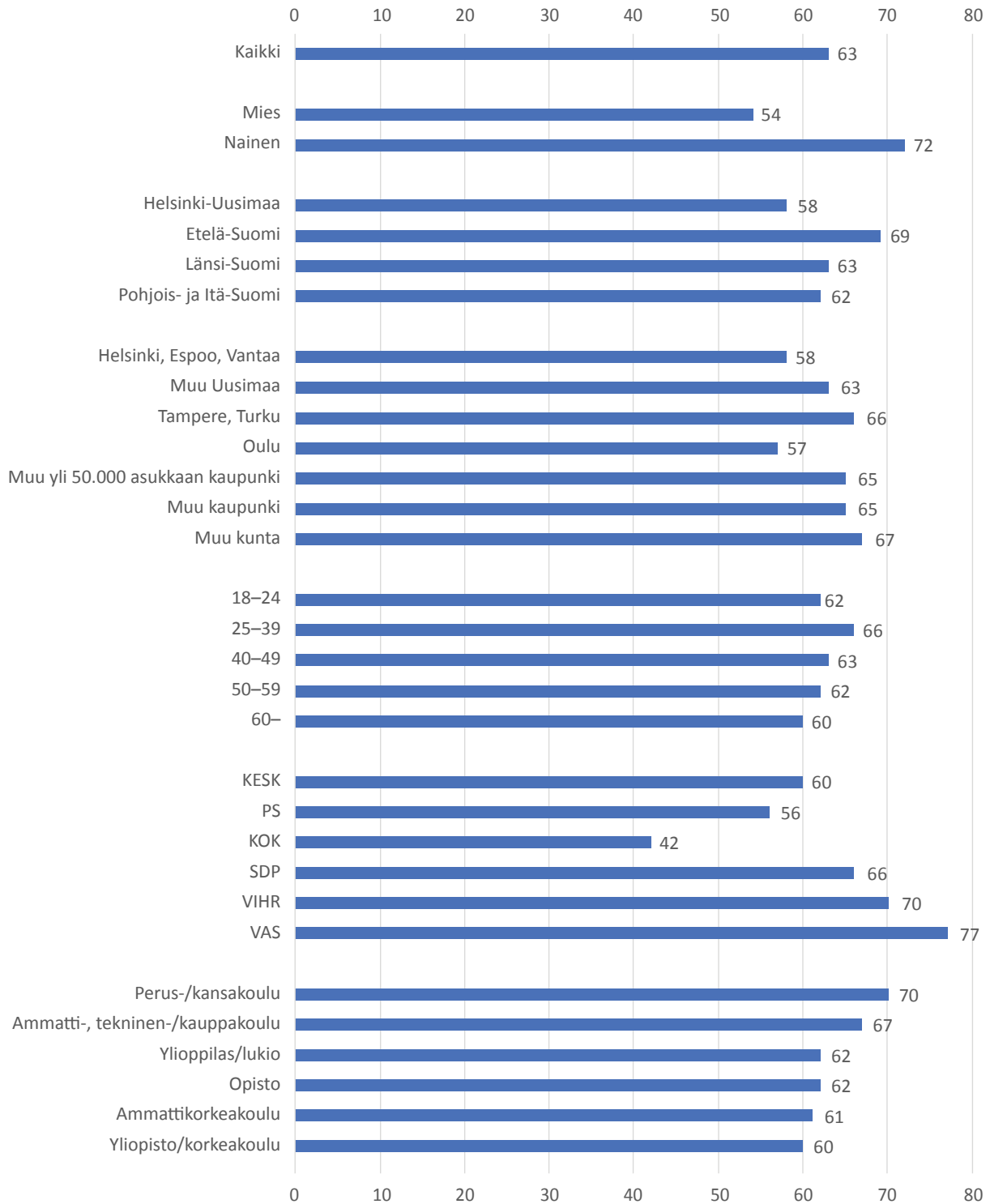
Taustamuuttajat: Millä seuraavista tahoista on mielestäsi suurin vastuu kehittää Suomen eri osia? Valtio (%)

LIITE 6a.

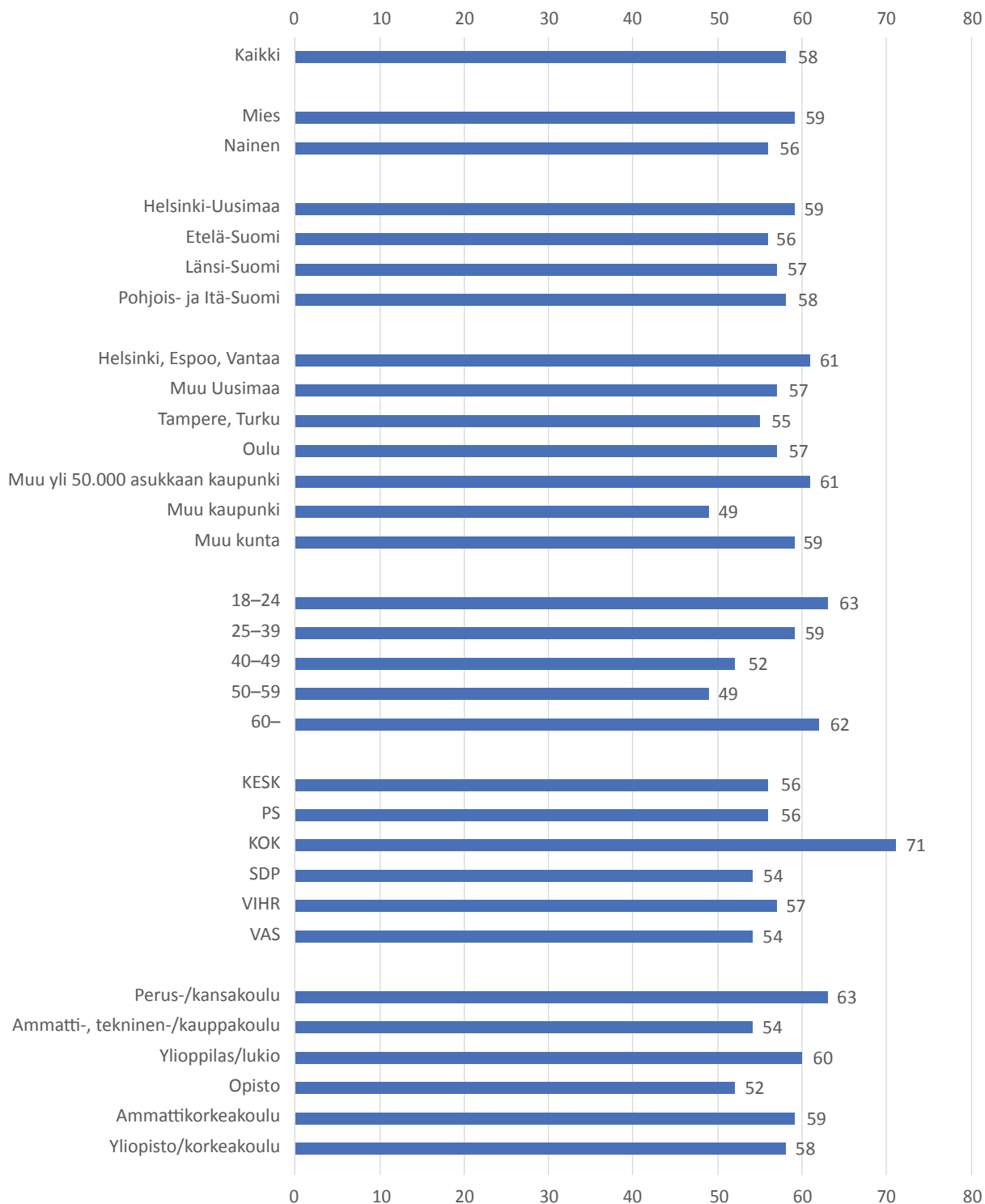
Taustamuuttajat: Kuinka tärkeinä pidät seuraavia keinoja, joilla maan eri osien tasapuolista kehitystä ja elinvoimaisuutta voidaan vahvistaa?

Tärkein keino: Laadukkaat julkiset peruspalvelut (terveydenhuolto, koulutus, varhaiskasvatus) (%)

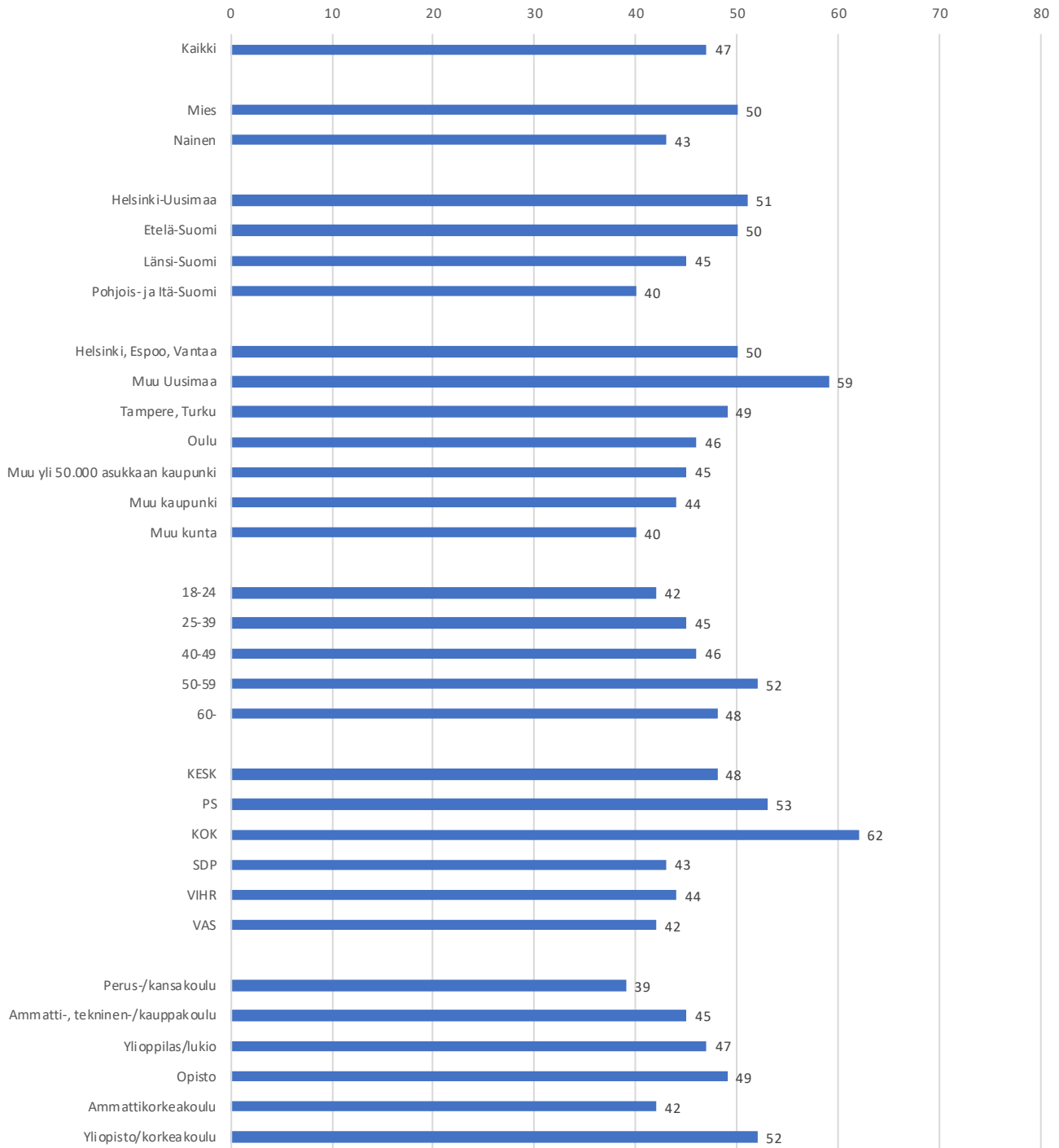
LIITE 6b.

Taustamuuttajat: Kuinka tärkeinä pidät seuraavia keinoja, joilla maan eri osien tasapuolista kehitystä ja elinvoimaisuutta voidaan vahvistaa? Toiseksi tärkein keino: Toimiva liikenneinfrastruktuuri (nopeat junayhteydet Helsingistä maakuntiin, investoinnit tieliikenteeseen) (%)

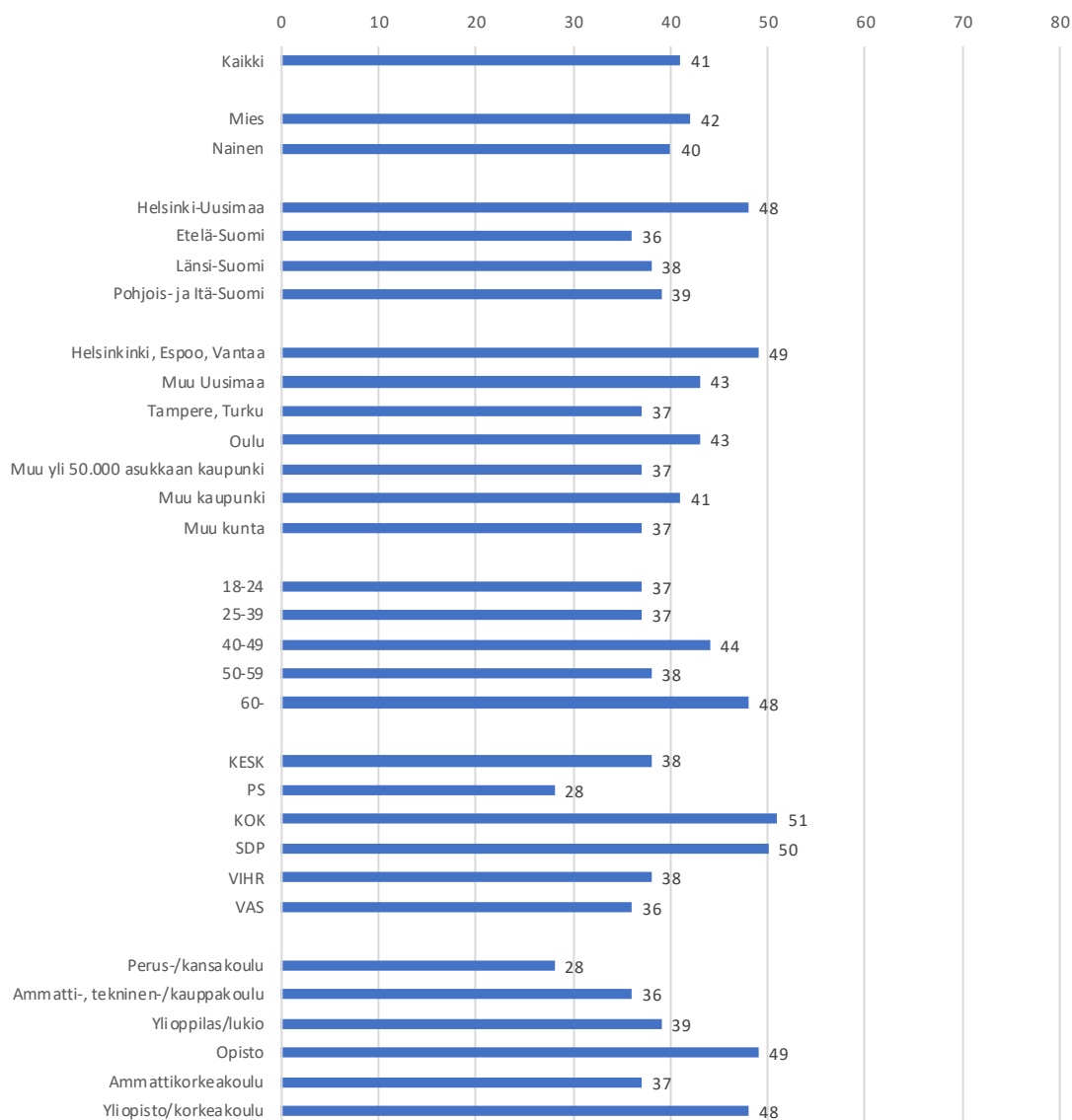
LIITE 6c.

Taustamuuttajat: Kuinka tärkeinä pidät seuraavia keinoja, joilla maan eri osien tasapuolista kehitystä ja elinvoimaisuutta voidaan vahvistaa? Kolmanneksi tärkein keino: Elinvoimainen yritystoiminta maan eri osissa (%)

LIITE 6d.

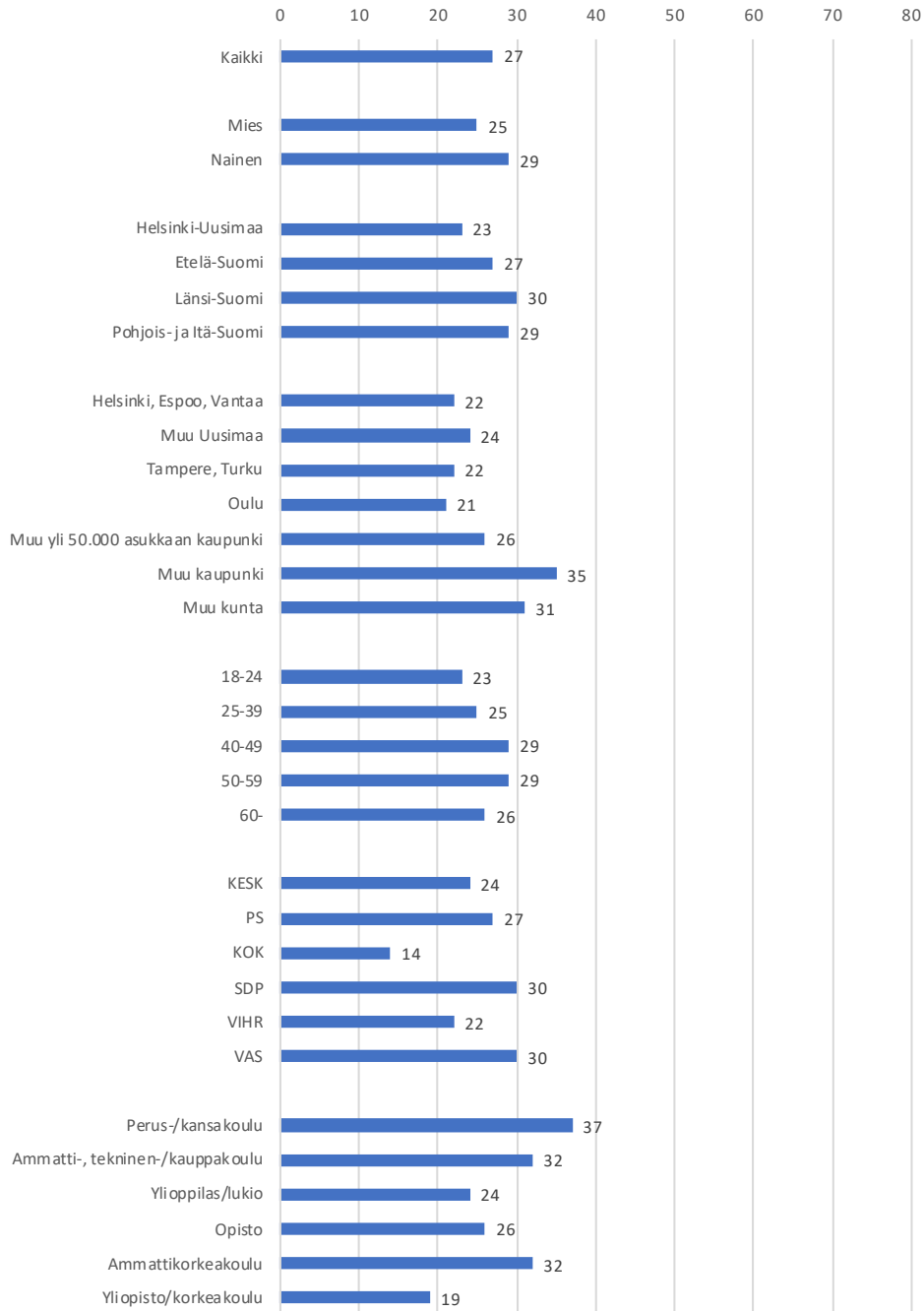
Taustamuuttujat: Kuinka tärkeinä pidät seuraavia keinoja, joilla maan eri osien tasapuolista kehitystä ja elinvoimaisuutta voidaan vahvistaa? Neljänneksi tärkein keino: Nopeat ja toimivat tietoliikenneyhteydet eri puolilla maata (%)

LIITE 6e.

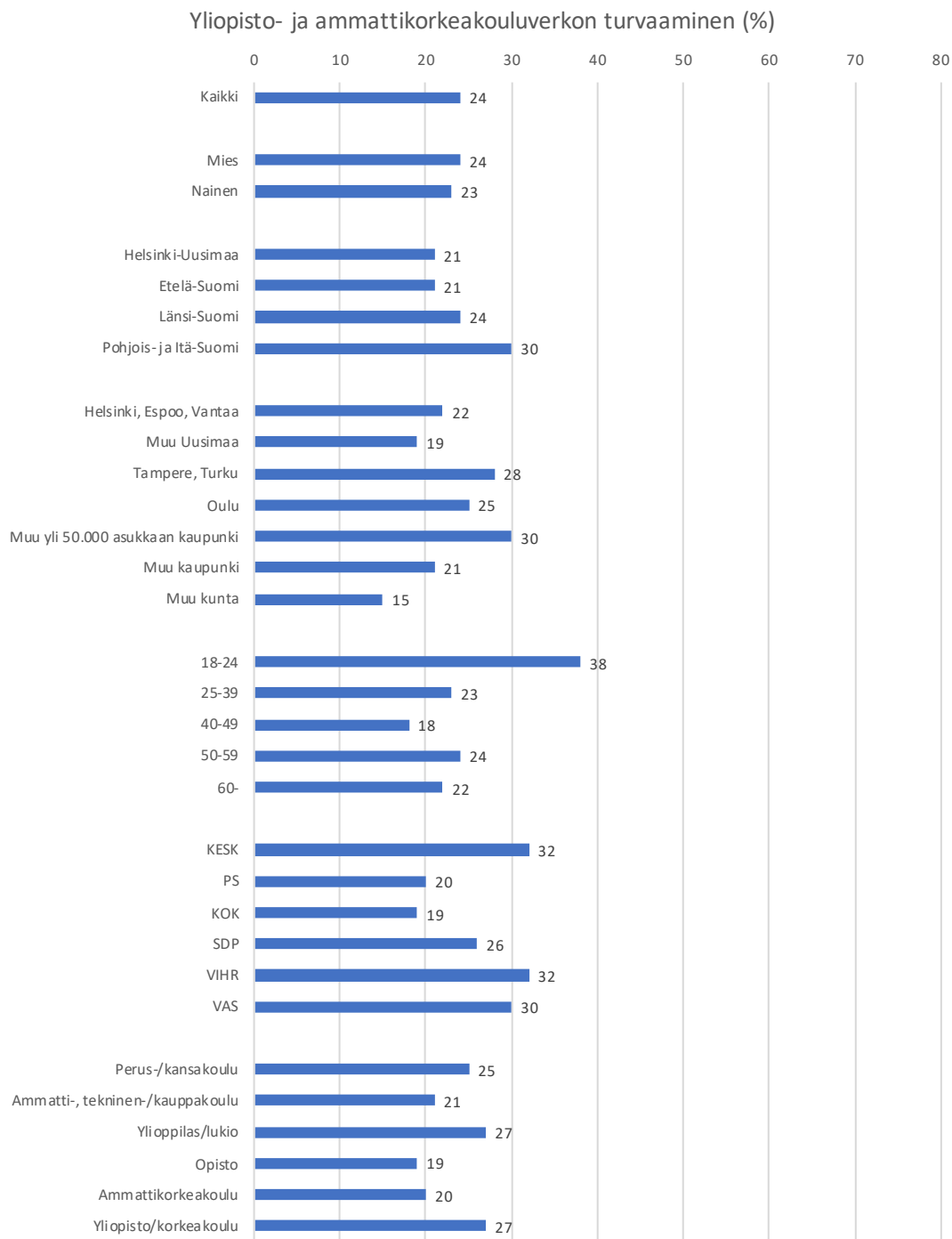
Taustamuuttajat: Kuinka tärkeinä pidät seuraavia keinoja, joilla maan eri osien tasapuolista kehitystä ja elinvoimaisuutta voidaan vahvistaa?

Valtion virastojen kattava toimipisteverkko (tuomioistuimet, poliisi, maistraatti) (%)

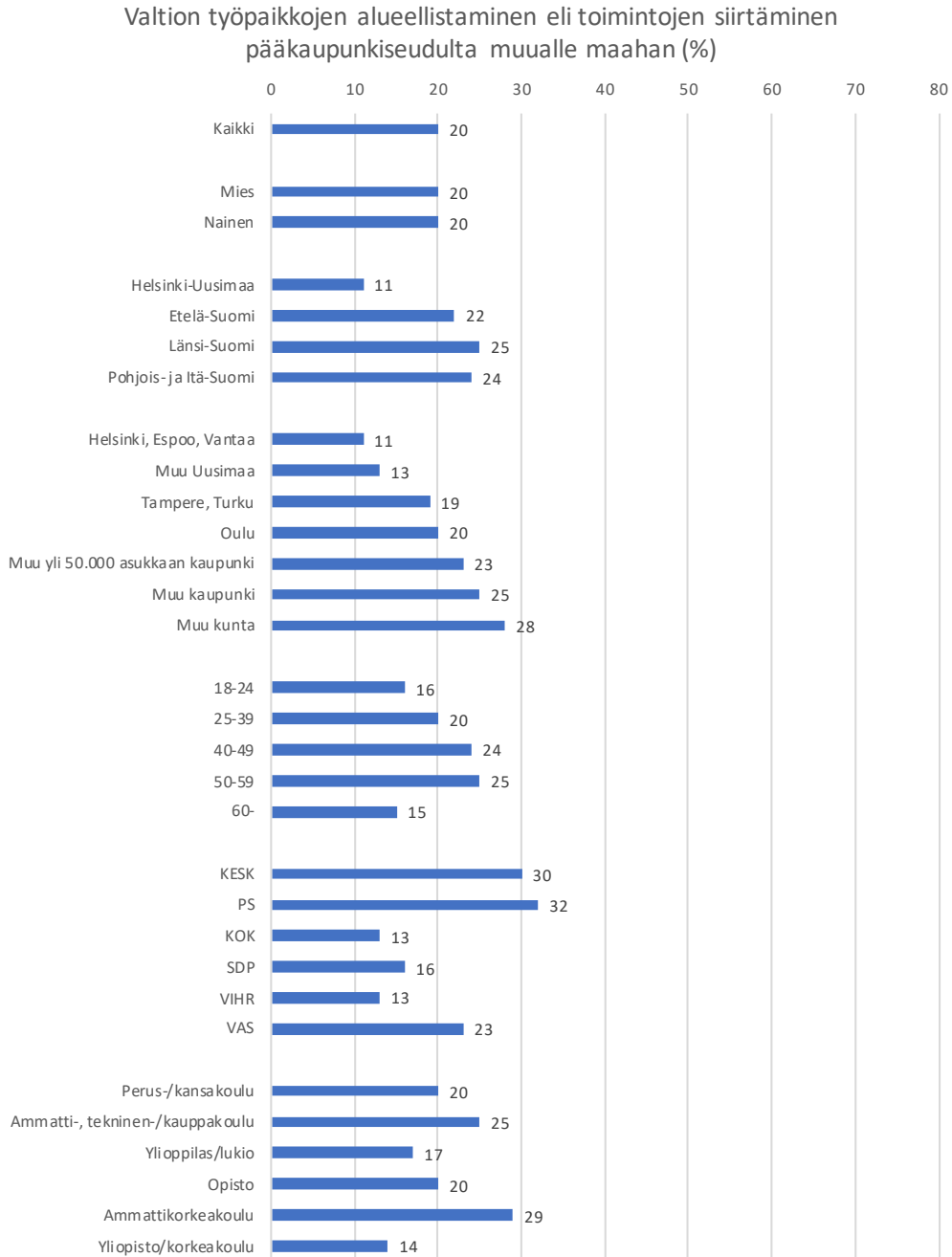
LIITE 6f.

Taustamuuttajat: Kuinka tärkeinä pidät seuraavia keinoja, joilla maan eri osien tasapuolista kehitystä ja elinvoimaisuutta voidaan vahvistaa?

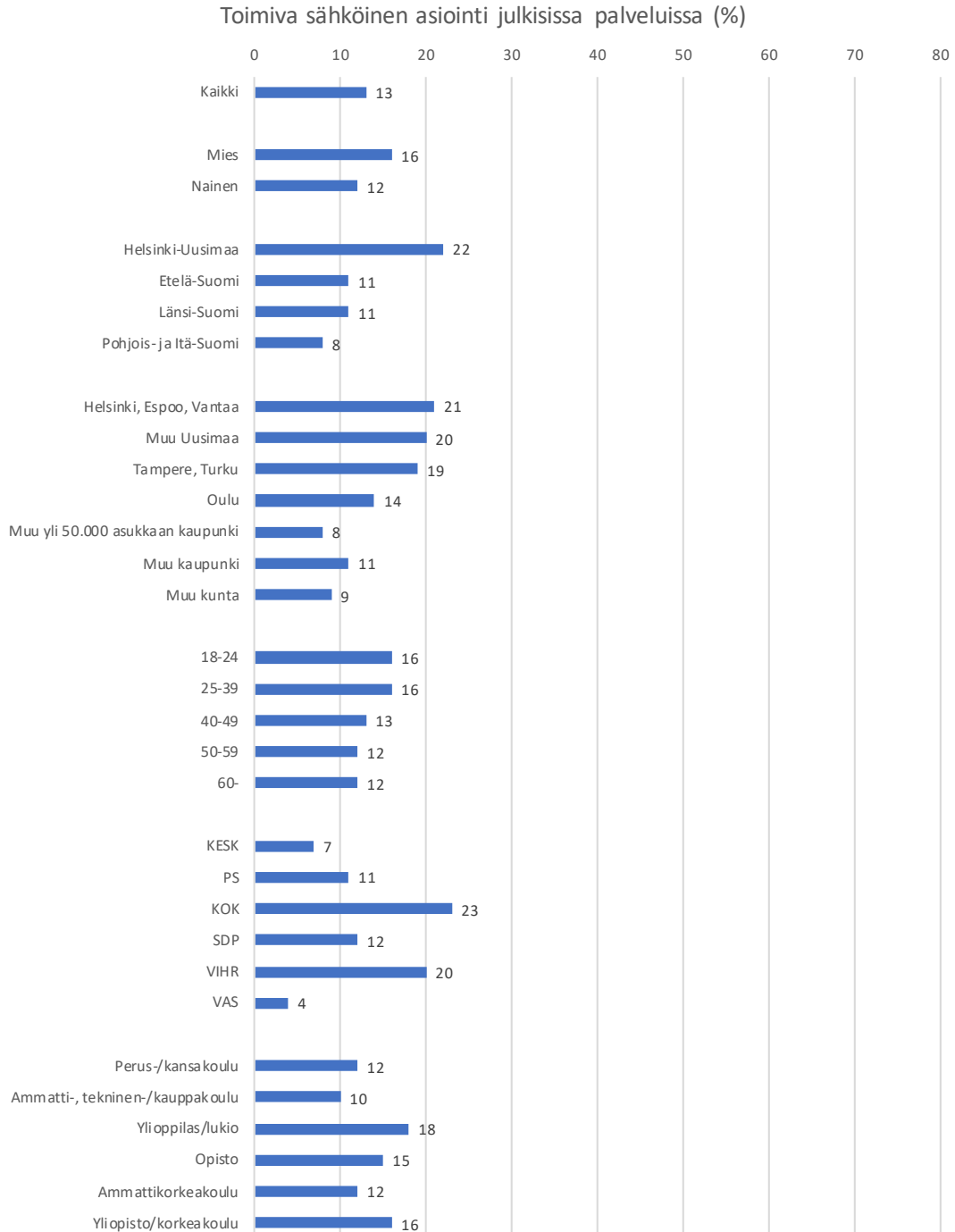
LIITE 6g.

Taustamuuttajat: Kuinka tärkeinä pidät seuraavia keinoja, joilla maan eri osien tasapuolista kehitystä ja elinvoimaisuutta voidaan vahvistaa?

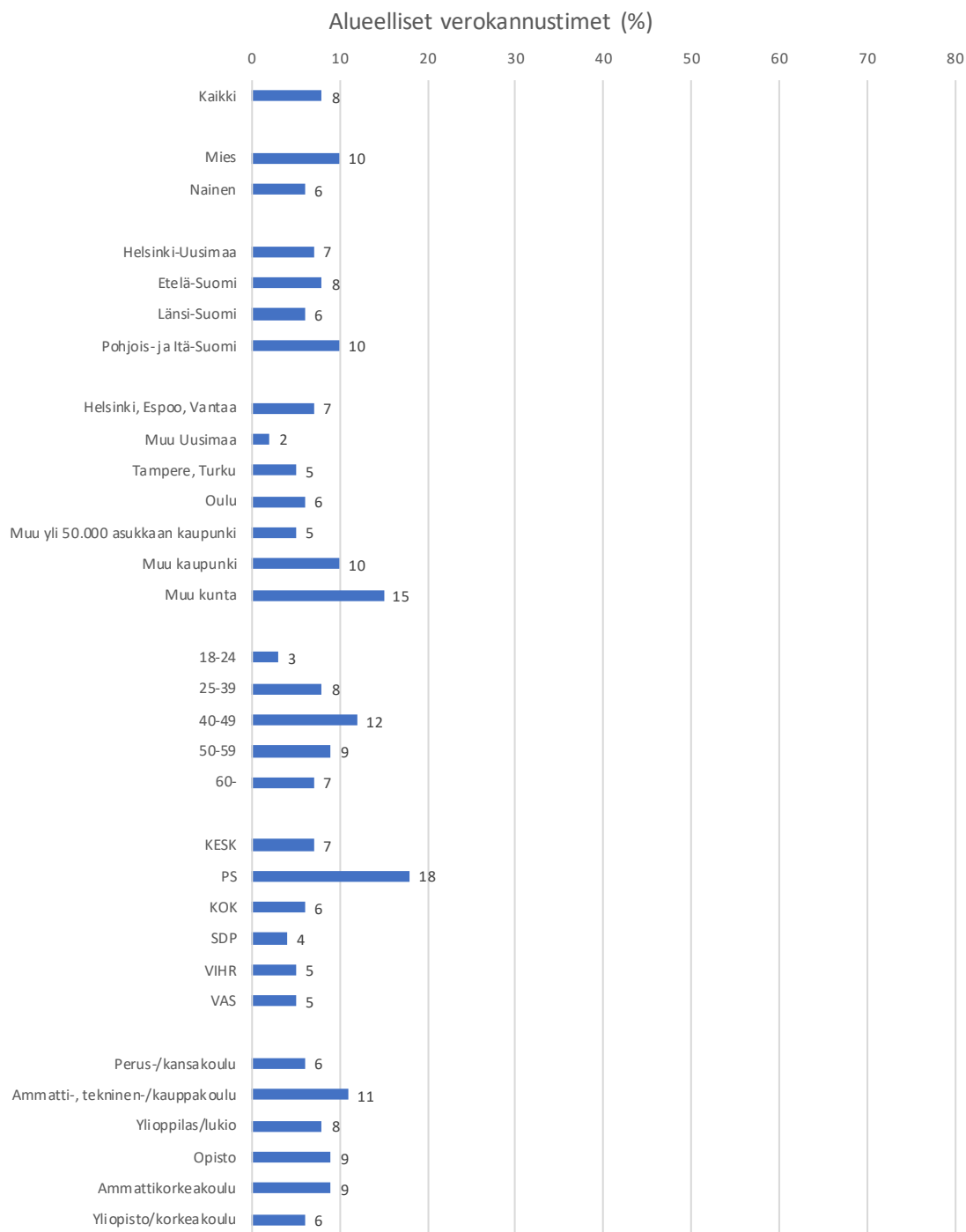
LIITE 6h.

Taustamuuttajat: Kuinka tärkeinä pidät seuraavia keinoja, joilla maan eri osien tasapuolista kehitystä ja elinvoimaisuutta voidaan vahvistaa?

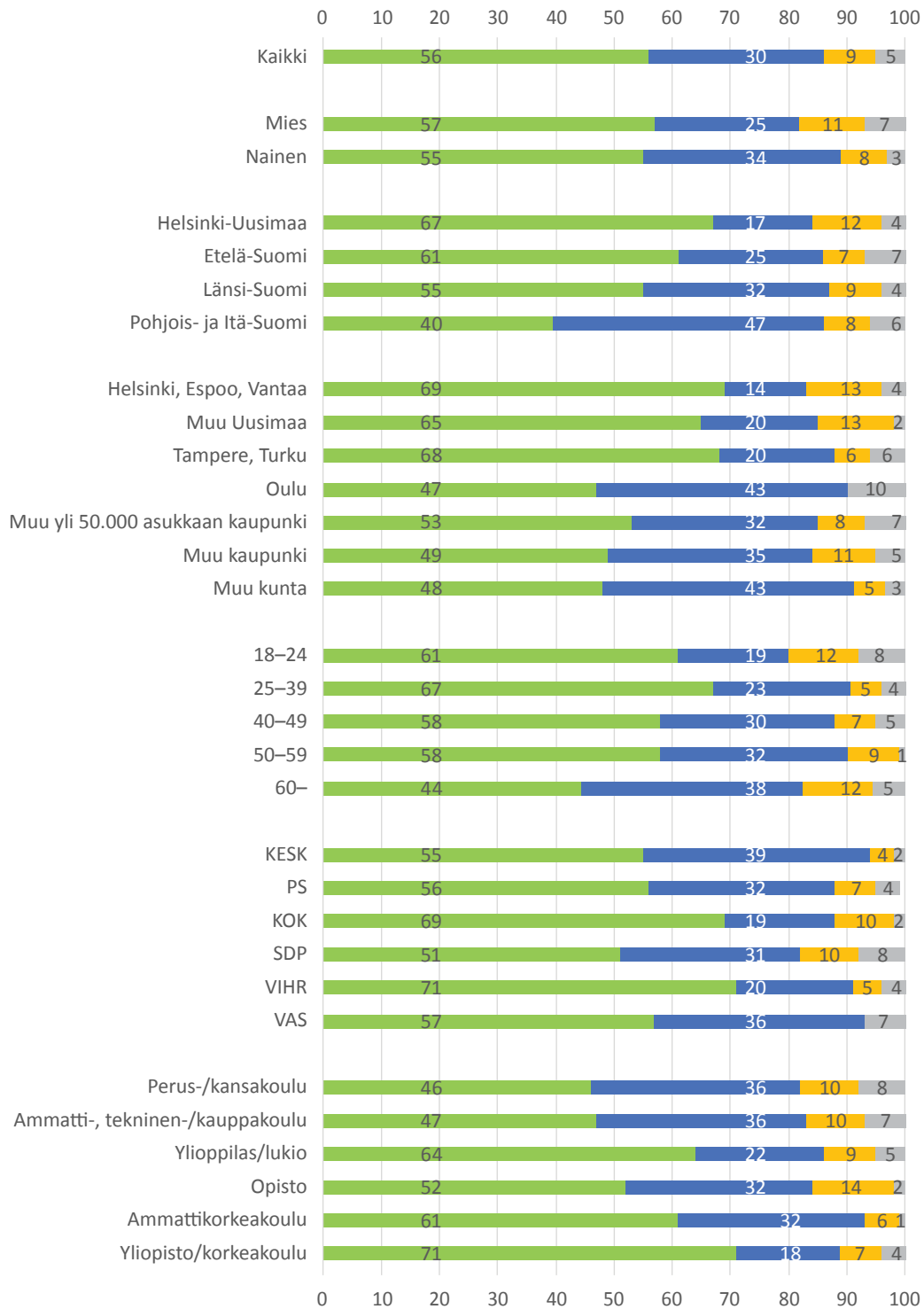
LIITE 6i.

Taustamuuttajat: Kuinka tärkeinä pidät seuraavia keinoja, joilla maan eri osien tasapuolista kehitystä ja elinvoimaisuutta voidaan vahvistaa?

LIITE 7.

Mikä seuraavista vastaa parhaiten näkemyksiänne valtionyhtiöiden pääkonttoreiden sijoittumisesta?

■ Valtionyhtiöiden pääkonttoreiden on perusteltua sijaita siellä, missä on kyseisen toimialan osaamista ja resursseja

■ Valtionyhtiöiden pääkonttorit tulisi hajasijoittaa maan eri osiin

■ Valtionyhtiöiden pääkonttoreiden on perusteltua sijaita pääkaupunki-seudulla toimialasta riippumatta

■ En osaa sanoa